

ISBN: 978-975-2482-64-7

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

Ketebe Yayınları: 28

Edebiyat / İnceleme

Dizi Editörü

Bilal Kemikli

Kapak

Harun Tan

Düzeltili

Sibel Kılıç

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Nisan 2018
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

İhlas Gazetecilik A.Ş.

Matbaa Sertifika No: 12227

Merkez Mah. 29 Ekim Cad.

İhlas Plaza No: 11 A/41

Yenibosna Bahçelievler / İstanbul

Tel: 212.454 37 11

Pir-î Türkistan

YILMAZ ÖKSÜZ

KETEBE

Yılmaz Öksüz

Manisa'nın Kula ilçesinde doğdu. Lisan eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı (2004). Doktorasını Cumhuriyet Üniversitesi'nde *Ok-çuzâde Mehmed Şâhî'nin Ahsenü'l-hadis'i* isimli teziyle tamamladı (2016). Hâlen Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmakta olup evli ve bir çocuk babasıdır.

Çeşitli akademik dergilerde makaleler kaleme alan yazarın yayımlanmış bir kitabı bulunmaktadır: *Kırk Hadis* (İstanbul: BE Yayınları, 2017).

İçindekiler

Önsöz	7
Hoca Ahmed Yesevî'nin Hayatı Eserleri ve Tesiri	
Hayatı.....	13
Eserleri.....	20
Tesiri	21
Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler	
Yeni Defter Sözleri.....	25
Yere Girdim	28
Aşk Dükkanı.....	30
Sığınarak Geldim.....	32
Dostlar	34
Yâ İlâhi!.....	36
Dîdâr	38
Altmış Üç Yaş.....	40
Seherde.....	42
Allah'ım.....	44
Kul Ahmed	45
Sen Gereksin.....	46
Âşık Eyle	48
Hangi Yüzle.....	50
Sorar Olsa.....	51
Server Olan Muhammed.....	52
Ebû Bekir Sıddık.....	54
Adâletli Ömer.....	55
Hayâsıyla Osman.....	56
Hak Arslanı Ali.....	57
Arslan Babam Sözleri.....	58
Hâlim Benim	62
Gariplik	64
Bilemem	66
Ademoğlu Ölesi.....	67

Cahiller.....	69
Sahte Âşık.....	71
Âşıklar.....	73
Dervişler.....	75
İnsanlar.....	76
Tövbe.....	78
Kâlû Belâ.....	80
Eyler.....	82
Eylesin.....	84
İlk Adım.....	86
Selam Dostlara.....	88
Aşk Kadehi.....	90
Deme.....	91
Akıbet.....	92
Sultan Olur.....	93
Kul Olur.....	95
Seher Vakti.....	97
Hû Halkası.....	98
Vahdet Küpü.....	99
Devriye.....	100
Aç Gözünü.....	102
Giderim.....	103
Hâlim Ne Olur.....	104
Anladım ki.....	105
Kara Gündür.....	107
Şeksiz Bilin.....	108
Kim Ağlasın.....	109
Cennet ile Cehennem.....	110
Hoca Ahmed Yesevî Bize Ne Söylemektedir?	113
Şeriata Bağlılık.....	114
Aşka Yöneliş.....	115
İnsan Modeli.....	117
Tarikat Telâkkisi.....	120
Acziyet Algısı.....	122
Pişmanlık.....	123
Kaynakça.....	125

Önsöz

“Kelime ormanda uyuyan dilber, şair uzaklardan gelen şeh-zâde. Öyle seveceksin ki kelimeleri sana yetecekler. Kelimeler benim sudaki gölgem, okşayamam onları, öpemem. Bir davet olarak güzel kelime ve dualarda muhterem. Gönülden gönüle köprü, asırdan asıra merdiven” diyor Cemil Meriç *Bu Ülke*’de. Kelimeler; ormanda uyuyan dilber, sudaki gölge, davet olarak güzel, dualarda muhterem. Geçmişin mirasını bugüne taşıyan vefalı bir dost olmanın yanında bugünün birikimini yeni nesillere iletecek önemli bir vasıta. Şiirlerde, şarkılarda, türkülerde yahut ağıtlarda. Her hâliyle bu coğrafyanın duygu, düşünce ve hayallerinin ifadesi; bu toprağın sesi ve nefesi. İbrahim’in dosta tevekküllünü, İsmail’in teslimiyetini, Musa’nın yolculuğunu, İsa’nın gökleri seyran edişini, Efendimiz’in daima güzele yönelişini kelimelerden öğreniyoruz. Darağacının karanfili Hallâc’ı, yer altının sümbülü Yesevî’yi, insana yönelen Hacı Bektaş’ı, aşk aleviyle dönen Mevlânâ’yı, “her dem yeniden doğan” Yûnus’u ve daha nicelerini bizlerle buluşturan kelimeler.

Ve devam ediyor Meriç: *“Kuşlara benzer kelimeler, odana dolarlar bir akşam. Nereden gelirler bilinmez. Kâh çılgılık çılgılığadırlar, kâh sesleri işitilmez. Çiçeğe benzer kelimeler:*

turuncu, erguvan, beyaz. Bir rüzgâr sürükler hepsini. Bulutlara güven olmaz” Ormanda uyuyan dilberin uzaklardan gelen şehzâde tarafından uyandırılması ne kadar güzelse turuncu, erguvan, beyaz çiçeklerin bir rüzgârla sürüklenmesi de o derece hazin bir durumdur. Ormanda uyuyan dilberi haramiler değil uzaklardan gelen şehzâde bulmalı; turuncu, erguvan, beyaz çiçekleri yabanî rüzgâr değil gül bahçesinin dilinden anlayan bahçıvanın nefesi karşılamalı. Varlığımızın emaresi, kimliği-miz olan kelimeler çiçek misali güzel, bebek gibi masum ve cevher kadar değerlidir. Kelimeler giderse kuşlar gider, çiçekler gider, aile gider, toplum gider, birlik beraberlik ve medeniyet gider. “Çin’in meşhur filozofu Konfüçyüs’e sormuşlar: “Ülkenizi yönetme imkânı size verilseydi işe nereden başlardınız? Konfüçyüs tereddütsüz cevap vermiş: “İşe önce dilimizden başlardım. Çünkü, dil bozuk olursa düşündüklerimizi iyi anlatamayız. Düşündüklerimizi iyi anlatamazsak yapılmasını istediğimiz işler doğru dürüst yapılamaz. İşler doğru dürüst yapılamazsa âdetler ve kültür bozulur. Âdetler ve kültür bozulursa adâlet terazisi çalışmaz olur. Adâlet terazisi çarpılırsa halk ümitsizliğe ve korkuya kapılır. Ne yapacağını bilmez. Böyle bir halkı idâre etmek artık çok zorlaşır”. O hâlde işe kelime-den, dilden başlamalı ve Yahyâ Kemâl Beyatlı’nın dediği gibi “Türkçe ağzımızda anamızın sütü gibi helâl ve güzel olmalı”.

Güzel dilimizi mimar tavrıyla inşa eden, taş ustası hassasiyetiyle işleyen, ulak misali farklı coğrafyalara ve sonraki kuşaklara taşıyan şairlerimiz vardır. İslam’ın feyziyle irfan iklimine erişen bu dil ustaları, bin yıldır kahramanlıkları, lirik duyguları, mutlulukları ve hüznüleri dilimizin imkânlarıyla dile getirmişler ve ulaştıkları hakikatleri talip olanlara iletmeyi görev bilmişlerdir. Onlar, insan denilen cevheri iyi tanımışlar ve onun mizacına uygun üslubu benimsemişlerdir. Kuru bilgi-den ziyade irfanî bilginin taşıyıcısı olan bu güzide şahsiyetler, hakikati muhatabın kafasına vurarak anlatmayı değil, sevgi meşaleleriyle sunmayı tercih etmişler ve onun dost ikliminde

kendiliğinden yeşermesini beklemişlerdir. İşte manevî hayatımızda ve dilimizin inşasında önemli bir yeri bulunan bu abdallar ve erenler silsilesinin baş halkası Pîr-i Türkistan Hoca Ahmed Yesevî'dir. Onun Orta Asya bozkırlarına serptiği tohumlar, zaman içerisinde neşv ü nema bulmuş ve en uygun meyvelerini münbit Anadolu topraklarında başta Yûnus Emre olmak üzere Eşrefoğlu Rûmî, Seyyid Nesîmî, Ümmî Sinan, Niyâzî-i Mısırî gibi erenlerle Karacaoğlan, Pir Sultan, Dadaloğlu ve Veysel gibi âşıkların dilinde vermiştir.

Türkçeyi Kuran Şairler Projesi kapsamında yapılan bu çalışma, akademik bir iddia için değil, yeni nesillerin kimliğimiz olan dilimizle ünsiyet kurması için ortaya konmuştur. Hedefimiz Pîr-i Türkistan Hoca Ahmed Yesevî hakkında yeni bulgulara ulaşmak değil, onun mesajını bugünün modern insanına ulaştırmak ve bir irfan mektebi mahiyetindeki hikmetlerini genç kuşaklarla buluşturmadır. Bu yüzden çalışmada akademik üsluba riâyet edilmekle birlikte basit ifadeler, kısa cümleler kullanılmış ve anlaşılır olmaya gayret edilmiştir. Muhatapı malumata boğmamaya özen gösterilmiş, onun dikkatini dağıtmamak için dipnotta çok fazla kaynak belirtilmemiştir. Kaynaklar -bazıları istisna- kaynakçada sunulmuştur.

Çalışmamız üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Ahmed Yesevî'nin hayatı, eserleri ve tesiri ele alınmıştır. İkinci kısımda, tarafımızca sadeleştirilmiş olan hikmetlere yer verilmiştir. Sayısı elli üç olan bu hikmetlerin seçiminde daha ziyade Kemal Eraslan ile Hayati Bice'nin çalışmalarından yararlanılmış, onların yorumundan da istifade edilmiştir. Bazı hikmetlerin tamamı alınırken bazılarının -çok uzun olması sebebiyle- belli bölümleri alınarak sadeleştirilmiştir. Dörtlükler hâlindeki hikmetlerin bir kısmında hecenin 12 (4+4+4)'li ölçüsü korunmuş, bir kısmında kelime uyumu, ifade akıcılığı gibi hususlar gözetilerek 11 (4+4+3 veya 6+5)'li hece ölçüsüne dönülmüştür. Beyitlerle kaleme alınanlarda ise hecenin 14 (7+7)'lü veya 16 (8+8)'li ölçüsü kullanılmıştır. Kafiye

aksadığı hikmetler vardır ki, bunlar sadeleştirilirken uygun kelimeler ölçüsünde düzeltilmiş, şayet uygun kelime bulunamamışsa mananın kayması endişesiyle özgününde olduğu gibi bırakılmıştır. Hece bakımından eksik yahut fazla olan mısra ve beyitler ise anlam çerçevesinde vezne uygun hâle getirilmiştir.

Hikmetleri tertip ederken; önce Ahmed Yesevî'nin altmış üç yaşına kadar olan hayatının anlatıldığı hikmetlere yer verilmiş, akabinde klâsik divan tertibine benzer bir sıralama izlenmiştir. Münacat, naat-ı şerif, naat-ı hulefâ-yi râşidin, Arslan Baba'yı anlatan hikmet, insan karakterlerinden bahseden hikmetler gibi. Her hikmete redifi, ilk dizesi veya konusundan hareketle bir isim verilmiştir. Okuyucunun kelime hazinesine katkı sağlamak amacıyla sayfa altında sözlükler oluşturulmuş, hikmetlerde bilinmediği varsayılan kelimeler her seferinde sayfa altına (dipnotta) yeniden yazılmıştır. Üçüncü kısımda ise büyük ölçüde seçilen hikmetlerden hareketle Yesevî'nin anlatmak istediklerine yer verilmiştir.

Tükçeyi Kuran şairler Projesi kapsamında hazırlanan bu mütevazı çalışmanın Yesevî deryasını bütünüyle anlatması veya onun enginliğini yansıtması mümkün değildir. Ancak o büyük hazineye giden yolda bir meşale olabilirse kendimizi bahtiyar adderiz. Güzellikler, Pîr-i Türkistan'ın himmetine, büyüklerin taltifine ve dostların takdirine; kusurlar ise şahsımıza aittir. Bu vesileyle öncelikle şahsımı böyle bir çalışmaya layık görme lütfunda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Bilal Kemikli ve Prof. Dr. Alim Yıldız'a şükranlarımı sunuyorum. Konuya dair görüşlerinden istifade ettiğim Doç. Dr. Yusuf Yıldırım ile eseri baştan sona okuma nezaketinde bulunan Öğr. Gör. Fay-sal Arpağu'a da teşekkürlerimi iletiyorum. Anne ve babama hürmetlerimi arz ederken kıymetli vakitlerini aldığım sevgili eşim ile oğluma müteşekkir olduğumu belirtiyorum.

Yılmaz ÖKSÜZ

şubat 2018

Hoca Ahmed Yesevî'nin

Hayatı Eserleri ve Tesiri

Edebiyat tarihimize bakıldığında topluma mâl olmuş şahsiyetlerin tarihî hayatlarının yanında bir de menkıbevî kişiliklerinin varlığı görülür. Kendilerine kudsiyet atfedilen bu şahıslar -İslam öncesi edebiyatımızdaki destan kültürünün de etkisiyle- genelde menkıbeleriyle anılmış ve hafızalarda bu kimlikleriyle yer edinmişlerdir. Menkıbeler buğusu içerisinde gerçek hayatları seçilemediğinden mevzu, tarihî hayatları olduğunda dahi bazı menkıbelerinin zikredilmesi adeta kaçınılmaz olmuştur. Bu şahsiyetlerden biri de Türk milletinin manevî hayatında önemli bir yeri olan Pîr-i Türkistan Hoca Ahmed Yesevî'dir. Bu çalışmada onun gerçek hayatı konu alınmakla birlikte bazı ayrıntılar sunması bakımından yeri geldikçe menkıbeleri de zikredilmiştir.

Hayatı

Pîr-i Türkistan, Hazret-i Türkistan, Hâce Ahmed, Kul Hâce Ahmed gibi lakaplarla anılan Ahmed Yesevî, bugün Kazakistan Cumhuriyeti'nin Çimkent şehri yakınlarında bulunan Sayram kasabasında doğmuştur¹. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Yûsuf el-Hemedânî'ye (ö. 535/1140) intisabı ve onun halifelerinden oluşu göz önüne alınarak XI. yüzyılın ikinci yarısında dünyaya geldiği kabul edilir. Bazı kaynaklar kendisine atfedilen *Fakr-nâme* adlı risaledeki

1 Karasu üzerinde küçük bir kasaba olan Sayram, eskiden beri önemli bir yerleşim merkezi idi ve kasaba halkının çoğunluğunu Türklerle İranlılar teşkil ediyordu. Kemal Eraslan, *Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler* (Ankara: KB Yay., 1991), 6.

“yetmiş üç yıl yaşadığı ve 1166’da vefat ettiği” bilgisinden hareketle 1093’te doğmuş olabileceğini söyler². Babası, kasabanın tanınmış şahsiyetlerinden olan ve nesebi Hz. Ali’ye dayanan Şeyh İbrahim adında bir zattır. Annesi ise Şeyh İbrahim’in halifelerinden Musa Şeyh’in kızı Ayşe Hatun’dur. Gevher Şehnâz adında bir de ablası bulunan Yesevî, önce annesini ardından babasını kaybeder³. Annesinin ve babasının türbesi Sayram’dadır. Yesevî, memleket hasretini anlattığı bir hikmette orada bulunan babasının kabri için “ak türbe” ifadesini kullanır.

*Arzuluyum akrabaya vuslata
Ulu babam ravzası ak türbete
Babam ruhu saldı beni gurbete
Bilemedim nasıl kusur kıldım ben*

Ablası, kısa bir süre sonra yedi yaşlarındaki kardeşini de yanına alarak bilinmeyen bir sebeple Yesi’ye gider ve oraya yerleşir. Tahsiline burada başlayan Yesevî, küçük yaşta olmasına rağmen birtakım tecellilere nâil olarak çevresinin dikkatini çeker. Hızır’ın delâletine de mazhar olan Yesevî, Arslan Baba adlı Türk şeyhine intisab ederek büyük mürşitten feyiz almayaya başlar⁴. Bu sıralarda yedi yaşında olduğunu kendisi şöyle beyan eder:

*Yedi yaşta gördüm Arslan Baba’yı
Selam verip suâl ettim hurmayı
Tamamladım bin bir zikri duayı
Nefsim ölüp lâ-mekâna uçtum ben*

Arslan Baba’nın sahabenin ulularından olduğu ve dört yüz veya yedi yüz yıl hayat sürdüğü rivâyet edilir. Yesi’ye gelerek

2 Hayati Bice, *Hoca Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet* (Ankara: TDV Yay., 2010), 9.

3 Eraslan, *Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet’ten Seçmeler*, 7.

4 Eraslan, *Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet’ten Seçmeler*, 8.

Ahmed'i bulması, Peygamber'in kendisine teslim ettiği emâneti ona ulaştırması, onun terbiyesiyle meşgul olması manevî bir işarete dayanır. Menkıbeye göre; bir gazve esnasında aç kalan sahabe Peygamber'in huzuruna gelerek yiyecek ister. Peygamber dua buyurunca Cebrâîl cennetten bir tabak hurma getirir. Sahabeler hurma alırken hurmalardan biri yere düşer. Cebrâîl, *"bu hurma ümmetinizden Ahmed isimli birinin kısmetidir"* der. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *"bu hurmayı sahibine kim teslim edecek"* der. Kimseden ses gelmeyince Arslan Baba bu vazifeyi üstlenmek ister. Peygamber, mübarek eliyle hurmayı onun damağına yerleştirerek Ahmed'i nasıl bulacağını bildirir ve onun terbiyesiyle meşgul olmasını ister. Böylece Yesi'ye gelen Arslan Baba, Ahmed'i bulur, hurmadan bahsetmediği hâlde çocuk hurmayı sorar. Yıllarca damağında sakladığı hurmayı teslim eden Arslan Baba, Ahmed'in terbiyesiyle meşgul olur. Mertebeler aşmasına vesile olduktan sonra vefat eder⁵. *Arslan Babam Sözləri* isimli hikmette onun Peygamber katında itibar gördüğü, ashâbın ileri gelenlerinden ve Hakk'ın seçkin kullarından olduğu, dünyaya kıymet vermeyerek dikenlik bir kulübede yaşadığı, Peygamber'in bir Çarşamba ona misafir olduğu, hâlini görüp hayran kaldığı, ona dua ettiği ve böyle ümmeti olduğu için şükrettiği anlatılır:

*Sorarsanız Baba'mı Peygamber'in gözdesi
Sahabeler ulusu Hakk'ın seçkin bendesi
Yattığı yer perişan bir dikenlik gölgesi
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük*

*Çarşamba gün işitip nebî ansız geldiler
O bendenin evine o gün konuk oldular
Perişandır hânesi görüp hayran kaldılar
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük*

5 Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (Ankara: DİB Yay., 1991), 28-29.

Yesevî'nin bu dizeleri, her ne kadar yukarıdaki rivayeti doğrular nitelikte olsa da Arslan Baba'nın sahabeden olması, Hz. Peygamber ile görüşmesi tarihen mümkün değildir. Yesevî'nin manevî feyzine işaret eden bu dizeler, muhtemelen birileri tarafından zahirî manasıyla yorumlanmış ve Arslan Baba'nın sahabeden olduğu yönünde böyle bir rivayet ortaya çıkmıştır.

Ahmed Yesevî, Arslan Baba'nın vefatından sonra önemli bir ilim merkezi olan Buhara'ya giderek devrin büyük mutasavvıflarından Yûsuf el-Hemedânî'ye bağlanır. Kısa zamanda şeyhinin teveccühünü kazanan Yesevî, zahirî ve batınî ilimleri tamamlayarak şeyhin üçüncü halifesi olur. Yûsuf el-Hemedânî'nin vefatı üzerine irşat makamına sırasıyla birinci ve ikinci halifeler geçer. Onların vefat etmesiyle irşat postuna Ahmed Yesevî oturur. Fakat bir süre sonra postnişinliği dördüncü halife Şeyh Abdülhalık Gucdüvânî'ye bırakarak ata yurdu olan Yesi'ye döner ve vefatına kadar irşat faaliyetlerini burada sürdürür⁶.

Sünnet-i nebevî'ye bağlılığından ötürü altmış üç yaşına gelince müritlerine tekkenin avlusunda kuyu biçimli bir çilehâne hazırlatır. Bir kişinin sığabileceği genişlikte olan bu hücrede ibadetle meşgul olur ve yoğun riyâzet hayatı geçirir. Bazı kaynaklar, ölümüne kadar buradan çıkmadığını söylerse de doğru değildir⁷. Doğum tarihi bilinmediğinden bu sıkı riyâzet hayatını ne kadar sürdürdüğü ve kaç yaşında vefat ettiği konusunda net bir bilgi yoktur. 562/1166 tarihinde vefat ettiği kabul edilirse⁸ de bazı araştırmacılar, bu tarihin biraz daha ileriye alınması gerektiği kanaatinde dirler. 590/1194'te vefat ettiğini söyleyenler bile vardır⁹.

6 Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 72.

7 Mustafa Tatcı, "Ahmed Yesevî ve Etkileri" *Divan-ı Hikmet Sohbetleri*, edit.: Zülfikar Güngör (Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yay., 2018), 81.

8 Eraslan, *Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler*, 13.

9 Ramazan Ayvalli, "Pakistan'da Neşredilen Bir Esere Göre Ahmed Yesevî" *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (Konya: 1997), sy. 3: 5.

Ahmed Yesevî, altmış üç yaşına kadar olan hayatını hikmetlerinde ana hatlarıyla şu şekilde anlatır: “Peygamber’den dört yüz yıl sonra dünyaya geldim ve ümmet oldum. Bir yaşında ruhlar bana pay verdi. İki yaşında nebiler gelip gördü. Üç yaşında kırklar hâlîmi sordu. Dört yaşında Peygamber’den hurma aldım, Hızır’la yoldaş oldum. Beşimde gece gündüz zikreyledim rahat buldum. Altı yaşında dünyevî bağlardan kurtuldum, göğe yükselerek meleklerden ders öğrendim. Yedi yaşında Arslam Baba’mı gördüm, müridi oldum. Sekiz yaşında hikmet söylemeye başladım, pîr-i mugan bana ilahî aşkın şarabını içirdi. Dokuz yaşında çöle kaçıp insanlardan uzaklaştım. On yaşında taat kılmadan hocalığa soyundum. On birimde rahmet deryası dolup taşı, geçici hevesler uzaklaştı. On ikide ilahî sırlara vakıf oldum. On üçümde arzuları ele aldım, nefsin başına yüz bin musibet sardım, kibri yere serdim. On dördümde benliğimi yenerek toprak gibi oldum. On beşimde hûri gılman huzurunda eğildi, cennetten haberci geldi ama ben Allah’ın güzelliğini görebilmek uğruna hepsinden vazgeçtim:

*On beşimde hûri gılman belirdi
El bağlayıp huzurunda eğildi
Firdevs cennetinden haberci geldi
Dîdâr için cümlesini koydum ben*

On altı yaşına gelince ruhlar bana nasip verdi. On yedimde Türkistan’da bulundum. On sekizde kırklar ile mey içtim. Nasip oldu, mana âleminde cenneti gezerek Hz. Peygamber’in cemâlini gördüm. On dokuz yaşında yetmiş makam göründü, zikirle içim dışım temizlendi. Hızır Babam her nereye varsam yoldaş oldu. Yirmi yaşına gelince makamlar aşarak Hakk’a yakın oldum. Yirmi birde günahlarımdan pişman oldum. Yirmi ikide fena mertebesine ulaşarak dertlilere deva kıldım. Yirmi üçte ibadetlerimin yetersizliğini, yirmi dörtte Hak’tan uzak kaldığımı, yirmi beşte ömrümün günahlarla geçtiğini

anladım. Yirmi altı yaşta sevdalanarak Mansur gibi dîdâr için kavga kıldım. Yirmi yedide pîri (Yûsuf el-Hemedânî'yi) buldum. Yirmi sekizde gece gündüz mihnet çekerek dergâhına layık oldum. Yirmi dokuza gözü yaşlı girdim, aşk yolunda toprak gibi olamadım. Otuz yaşında odun gibi içim yandı, ulular bana dünyayı bıraktırdılar ve yalnız Hakk'ı sevdirdiler. Otuz birde Hızır elinden aşk meyini içtim, otuz ikide kulluğa kabul edildim. Otuz üçte sâki olup mey dağıttım, kadehi elim alıp doyasıya mey içtim, şeytanla vuruşarak onu yendim ve çok şükür iki düşmandan kurtuldum:

*Otuz üçte sâki oldum mey üleştim
Peymâneden doyasıya şarap içtim
Asker yığıp şeytan ile çok vuruştum
Bihamdillah iki nefsim öldü dostlar*

Otuz dörtte hikmet söylemeye başladım. Otuz beşte mescide girdim, eğri yola gidenleri uyardım. Otuz altıda kemâl mer-tebesine erdim. Otuz yedide Hak yoluna tamamen girmediğimi gördüm. Otuz sekizde ömrümün boşa geçtiğini düşünerek ağladım. Otuz dokuzda eyvah diyerek tövbe ettim. Kırk yaşa ağlayarak geçirdim. Kırk birde ihlas sahibi oldum. Kırk ikide talip olup yola girdim. Kırk üçte gözyaşımı akıtarak çöller gezdim. Kırk dörtte Mansur gibi aşk darağacında başımı verdim. Kırk beşte sonsuz olan rahmete sığındım. Kırk altıda rahmetin bir damlası şeytanı benden uzaklaştırmaya yetti. Kırk yedide heva ve hevesi şeytan gelip kendisi yuttu. Kırk sekizde günah derdiyle hastalandım. Kırk dokuzda her türlü cefayı kabullendim. Elli yaşında amellerimin zayıflığını anladım. Elli birde çöller gezdim, dağlara çıktım, taat kıldım. Elli ikide dîdâr için her şeyden geçtim. Elli üçte vahdet şarabı kismet oldu, doğru yola girdim. Elli dört yaşında marifet sahibi oldum, İsmail gibi canımı kurban eyledim. Elli beşte yanarak kül oldum, yokluğa erdim. Elli altıda tekrar tövbe kıldım. Elli yedide ömrümün yel gibi geçtiğini gördüm. Elli se-

kizimde hakikatten habersiz olduğumu anladım. Elli dokuzda Hakk'ın huzuruna hangi yüzle varacağım diye feryat ettim. Göz açarak kapayınca kadar altmışa ulaştım. Altmış birde günahlarımdan dolayı korktum. Altmış iki yaşında Allah'ın nuruyla gafletlerden kurtuldum. Altmış üç yaşında Hak'tan "kul yere gir" nidası geldi.

*Altmış üçte nida geldi "yere gir"
Hoca Ahmed cananına canın ver
Hû kılıcın ele alıp nefsin kır
Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi*

Sembolik olan bu bilgiler -tarihî gerçeklere uygunluğu tartışmalı olmakla birlikte- onun hayatına dair bazı ipuçları vermesi bakımından önemlidir. Meselâ "yirmi yedi yaşta pîri buldum" ifadesi, Yûsuf el-Hemedânî'ye intisab ettiğinde yirmi yedi yaşlarında olduğunu düşündürmektedir.

Yesevî, vefat edince irşat faaliyetlerinde bulunduğu dergâhının bahçesine defnedilerek üzerine mütevazı bir türbe yapılmıştır¹⁰. An'aneye göre; ölümünden iki asır sonra Aksak Timur'un (ö. 807/1405) rüyasına girerek zafer müjdesinde bulunur. Timur, zaferi kazanınca şöhreti yayılmış olan Yesevî'nin kabrini ziyaret için Yesi'ye gelir. Ziyaretten sonra kabrin üzerine devrin mimarî şaheserlerinden olan bir türbe yaptırır. Külliye şeklindeki mekân zamanla harap olunca Şeybanî Han tarafından esaslı bir tadilata tabi tutulur. Günümüzde bölge insanı ve bozkır göçebeleri nazarında mukaddes bir ziyaretgâh sayılan türbe, Yesevî kültürünün de merkezi konumundadır¹¹.

Yesevî'nin İbrahim isimli bir oğlu ile Gevher Hoşnâz veya Gevher Şehnâz adında bir kızından bahsedilir. İbrahim, henüz babası hayatta iken vefat etmiş, nesli kızından devam etmiştir.

10 Bice, *Hoca Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet*, 16.

11 Eraslan, *Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler*, 17.

Mâverâünnehir, Orta Asya ve Anadolu’da Yesevî neslinden geldiği söylenen pek çok şahıs vardır ki, bunların soyu kızına dayanır. Meselâ; meşhur seyyah Evliya Çelebi (ö. 1095/1684) bunlardandır¹².

Eserleri

Hoca Ahmed Yesevî, bir mutasavvıf şair olması hasebiyle sanat kaygısı gütmekten ziyade insanları eğitmeyi amaç edinmiştir. Bu gayeye yönelik olarak halk edebiyatından alınmış basit şekillerden oluşan hece vezninde manzumeler irad etmiştir. Hikmet adı verilen bu manzumeleri içine alan esere *Divan-ı Hikmet* denilmektedir. İslam etkisinde gelişen edebiyatımızın ilk ürünlerinden olan eser, bir halk eğitimi kitabı hüviyetindedir. Yesevi’nin vefatından çok sonraları yazıya geçirildiği için nüshaları, muhteva bakımından olduğu kadar dil bakımından da birbirinden farklıdır. Bu, nüshaların muhtelif kişiler tarafından değişik yerlerde meydana getirildiğini göstermektedir. Hikmetlerin sayısı konusunda da kesinlik yoktur. Eser üzerinde çalışması bulunanlardan Eraslan, bize 70 hikmet sunarken Bice, yeni bulunan hikmetleri de dahil ederek eserinde 217 hikmet ile 1 münacata yer vermektedir. “UNESCO 2016 Hoca Ahmed Yesevî Yılı Anısına” düzenlenen organizasyonda ise bu sayı 252’ye yükselir.

Hikmetlerin konusunu Allah’a yakarış, Hz. Peygamber’e övgü, hulefâ-yi râşidine medhiye, dervişlerinlerin meziyetleri, erenlerin hâli, âşıkların vasıfları, ibadetin önemi, şeriata uymayan tarikatın batıl oluşu, yalan fetva veren müftüler ile haksız dava gören kadıların akıbeti, sahte âlimlerle yalancı sûfilerin eleştirisi, cahillerden şikayet, günahlardan duyulan pişmanlık, dünyanın kıymetsizliği ve cennet ile cehennem gibi hususlar teşkil etmektedir. Muhtevâsını dinî-tasavvufî unsurlardan alan hikmetlerin şekil özellikleri genelde millî

12 Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 76-77.

öğelere dayanır. 5 ile 25 arasında değişen dörtlüklerden oluşunlar, kafiye düzeni bakımından koşmaya benzer. Bazı hikmetler gazel, münacat ise mesnevî nazım şekliyle söylenmiştir. Dörtlüklerle yazılan hikmetlerde hecenin 12 (4+4+4)'li ölçüsü, beyitlerle kaleme alınanların büyük bölümünde hecenin 14 (7+7)'lü veya 16 (8+8)'lı ölçüsü isti'mal edilmiştir. Bir kısmında aruzun çeşitli bahirleri göze çarpar. Bazılarında aruzun ustalıkla kullanılması bunların sonraki dönemlerde yazılmış olabileceğini hatıra getirir. Genelde yarım kafiye kullanılmış, redife çokça itibar edilmiştir. Ara ara kafiye yahut hecede aksamalar görülmektedir.

Ahmed Yesevî'nin temel eseri *Divan-ı Hikmet* olmakla birlikte kendisine atfedilen başka eserler de mevcuttur. Bunların başında *Divan-ı Hikmet*'in mensur mukaddimesi niteliğinde olan *Fakrnâme* gelir ki, bu risalenin Yesevî tarafından değil, onun fikirlerini esas alan bir Yesevî dervîşi tarafından düzenlendiği görüşü hâkimdir¹³. Diğerleri: tarikat âdâbı ile makamlarından bahseden *Risâle der-Âdâb-ı Tarikat* ile kırk makamı anlatan *Risâle der-Makâmât-ı Erba'în*'dir. *Fakrnâme*, *Divan-ı Hikmet* gibi Çağatay Lehçesine sahip, diğer ikisi Farsçadır.

Tesiri

Hikmet tarzının kurucusu olan Hoca Ahmed Yesevî, edebî şahsiyetinden ziyade görüşleriyle, tarihî hayatından ziyade gönüllerdeki kimliğiyle Orta Asya Türk dünyasının büyük sîmasıdır. O, yeni dinin esaslarını eski millî edebiyatın libasına büründürerek sunmuş ve bölgenin kısa zamanda İslamlaşmasına vesile olmuştur. İslam dairesine yeni giren Türkler, hem kendilerine yabancı gelmediği hem de önemli hakikatleri anlattığı için hikmetlere değer vermişlerdir. Hikmetler kısa zamanda halk kitleleri arasında yayılmış ve kutsî bir mahiyet kazanarak uzak bölgelere kadar ulaşmıştır. Ahmed Yesevî'nin

13 Eraslan, *Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler*, 36.

bir tarikat kurucusu olması ve tarikatının çeşitli alanlara yayılması da bu hususta önemli rol oynamıştır. Yesevî dervişlerince hikmetler diğer halk şiirleri gibi algılanmamıştır. Tarikatın âyinlerinde belli bir makamla okunmuş, ezberlenmiş, istidadı olanlar tarafından benzerleri söylenmiştir. Hikmet şairlerinin söyledikleri bu tarz şiirleri şeyhlerine mâl etmeleri hatta onun mahlasını kullanmaları edebiyatımızda nadir görülen bir hadisedir¹⁴. Hikmet geleneği Anadolu’da Yûnus ilâhileriyle en olgun meyvelerini vermiş ve bu çizgide devam etmiştir. Meselâ; Yûnus Emre’nin “*Aşkın aldı benden beni bana seni gerek seni/Ben yanarım tünü günü bana seni gerek seni*” şeklindeki dizeleri, Ahmed Yesevî’nin aşağıdaki mısralarının Anadolu’daki yankısıdır:

*Aşkın benden aldı beni cümle âlem bildi beni
Kaygım sensin tünü günü bana bir tek sen gereksin*

Onu örnek alanlar yalnızca tekke şairleri olmamış, edebî telakkîlerinin aslını tekkelerden almakla birlikte büsbütün mutasavvıf olmayan saz şairleri de ondan etkilenmişlerdir. İslam öncesindeki ozanların varisi olarak sazları ile diyar diyar gezen bu âşıklar, medrese tahsili görmeyerek kendi kendilerine yetiştikleri için halkın zevkini çok iyi biliyorlardı. Yesevî yahut Nakşibendî tarikatına yakın olmaları hasebiyle de lâ-dinî olarak söyledikleri şiirlerde tasavvufî kavramlara ve deyimlere çokça yer veriyorlardı¹⁵. Hülâsa, tekke şairleri gibi saz şairlerince de kudsî addedilen Hoca Ahmed Yesevî ve hikmetleri asırlar boyunca yaşanan zevk değişmelerine rağmen hep nüfuzunu korumuş ve coğrafyaları aşarak dilden dile gönülden gönüle aktararak günümüze kadar gelmiştir.

14 Eraslan, *Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet’ten Seçmeler*, 32.

15 Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 169-170.

••

Sadeleştirilmiş Şekliyle
Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler

Yeni Defter Sözleri

Besmeleyle beyan ettim hikmeti
Taliplere inci mercan saçtım ben
Kıanlar yutup katı çektim çileyi
Yeni defter sözlerini açtım ben

Sözü dîdâr isteyene söyleyip
Canı cana kattım damar ekleyip
Garip yetim gönülleri okşayıp
Gönlü bütün olanlardan kaçtım ben

Gönlü kırık görür isen merhem ol
Yolda kalan mazlumlara hemdem ol
Mahşer günü dergâhına mahrem ol
Senlik benlik davasından geçtim ben

Ümmet isen gariplere tâbi ol
Âyet hadis her kim dese sâmi ol
Nasip kısmet her ne ise kâni ol sen
Kâni olup şevk şarabın içtim ben

yeni defter: *Divan-ı Hikmet*; Ahmed Yesevî “defter-i sâni” (ikinci defter) ifadesini kullanır.

dîdâr-talep: Allah’ın güzelliğini görmek isteyenler.

hemdem: Arkadaş, yoldaş.

mahrem: Mahrem olmak: çok yakını olmak.

sâmi: İşiten, dinleyen.

kâni: Kanaat eden, yetinen.

Akıl varsa garip avla gönül al
Ahmed gibi il il gezip yetim bul
Dünyaperest soysuzlardan uzak ol
Yüz çevirdim derya olup taşım ben

Vah ne yazık aşk şarabın içmeden
Çoluk çocuk evden barktan geçmeden
Suç ve isyan düğümünü açmadan
Şeytan galip can verirken şaştım ben

Garip fakir yetimleri şâdmân et
Aziz canın parçalayıp kurban et
Yemek bulsan canın ile ihsan et
Hak söyledi bu sözleri açtım ben

dünyapereset: Dünyaya tapan.

şâdmân: Sevinçli, mutlu.

Yedi yaşıta gördüm Arslan Baba'yı
Selam verip suâl ettim hurmayı
Tamamladım bin bir zikri duayı
Nefsim ölüp lâ-mekâna uçtum ben

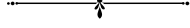
Sünnet imiş gel incitme bir canı
Huda sevmez gönlü katı olanı
Allah şahit cehennemdir mekânı
Bilgelerden böyle duyup dedim ben

Geçti ömür gaflet ile Kul Ahmed
Gözde dizde ne fer kaldı ne kuvvet
Pişmanlığın vakti geldi ne hasret
Yok amelim kervan olup göçtüm ben.

lâ-mekân: Mekânsız, bir mekâna ihtiyacı olmayan.

ne hasret: Üzüntü, eseflenmek.

Yere Girdim

Gelin dostlar kulak verin sözüme
Neden girdim altmış üçte yere ben
Gördü nebî mirâcında ruhumu
Ondan girdim altmış üçte yere ben

Dedi: “Cibril cevap verin suâle
Bedensiz ruh nasıl erdi kemâle
Gözü yaşlı boyu benzer hilâle”
Ondan girdim altmış üçte yere ben

Cibril dedi: “Ümmet işi size hak
Ders öğrenir bizden göğe çıkarak
Feryadına feryat eder yedi gök”
Ondan girdim altmış üçte yere ben

Rahim içre peydâ oldum ses geldi
“Zikret dedi” organlarım titredi
Ruhum girdi kemiklerim Hak dedi
Ondan girdim altmış üçte yere ben

mirâc: Peygamber Efendimiz’in Allah katına yükselmesi.

Cibril: Cebrâil.

peydâ: Meydana çıkmak, görünmek.

Arş üstünde namaz kılıp diz büktüm
Dua ettim Hakk'a bakıp yaş döktüm
Sahte âşık sûfilerden çok çektim
Ondan girdim altmış üçte yere ben

Bir yaşında ruhlar bana pay verdi
İki yaşta geldi nebîler gördü
Üç yaşında kırklar gelip hâl sordu
Ondan girdim altmış üçte yere ben

Pîr-i mugan hak Mustafa biliniz
Nerde olsa vasfın tazim kılınız
Salat selam edip ümmet olunuz
Ondan girdim altmış üçte yere ben

On yaşında oğlan oldu Kul Ahmed
Hocayım der eylemeden ibâdet
Böyle iken yolda kalsa ne hasret
Ondan girdim altmış üçte yere ben.

sûfi: Tarikat mensubu olan kimse.

pîr-i mugan: Tarikat yolunun rehberi, mürşit.

tazim: Ululamak, yüceltmek.

ne hasret: Üzüntü, eseflenmek.

Aşk Dükkanı

Seher vakti kulağıma ses geldi
“Zikir eyle” fermanını duydum ben
Anladım ki yolda kaldı aşksızlar
O sebepten aşk dükkanı kurdum ben

On birimde rahmet deryası taşı
Allah dedim şeytan hemen sıvıştı
Hevâ heves senlik benlik kaçıştı
On ikide bu sırları gördüm ben

On üçümde arzulara gem vurdum
Nefs başına yüz bin musibet sardım
Kibri aldım ayak altında kırdım
On dördümde toprak gibi oldum ben

On beşimde hûri gılman belirdi
El bağlayıp huzurumda eğildi
Firdevs cennetinden haberci geldi
Dîdâr için cümlesini koydum ben

hûri: Cennet kızı, cennetteki güzeller.

gılman: Cennetteki bıyığı çıkmamış hizmetçiler.

dîdâr: Allah'ın güzelliği, lütuf ve ihsan ile tecellisi.

On dokuzda yetmiş makam göründü
Zikr eyledim içim nura büründü
Nere varsam Hızır hazır bulundu
Gavslargavsı mey içirdi doydu ben

Hikmetimle ağlamamak hâl değil
Erenleri dinlememek yol değil
Âyet hadis anlamayan kul değil
Bu sözleri arş üstünde duydum ben

Riyâveti görüp Hak'la sözleştim
Yüz bin türlü melek ile yüzleştim
O sebepten Hakk'ı anıp izleştim
Canı gönlü ona fedâ kıldım ben

Hoca Ahmed yaşın oldu yirmi bir
Ne edersin günahların çok ağır
Kıyâmette gazap etse el-Kadir
Ey yârenler nasıl cevap verem ben.

Hızır: İnsanların zor durumda imdadına yetişen meşhur veli.

gavslargavsı: Gavsü'l-gıyâs, Allah dostlarının ulusu, büyüğü.

mey: Şarap, ilahî aşk.

el-Kâdir: Kudret sahibi olan Allah.

Sığınarak Geldim

Hoş gâibten kulağıma ilham geldi
O sebepten sığınarak geldim işte
Hep ulular toplanarak nimet verdi
O sebepten sığınarak geldim işte

Yirmi iki yaşa geldim fenâ buldum
Merhem olup dertlilere deva kıldım
Sahte gerçek âşıklara şahit oldum
O sebepten sığınarak geldim işte

Yirmi dörde erdi yaşım Hak'tan uzak
Ahirete varır olsam hani erzak
Öldüğümde atın bana yüz bin dayak
O sebepten sığınarak geldim işte

Cenazemi arkasından taş a tutun
Ayağımdan sürükleyip kabre atın
Sonra kulluk eylemedin deyip tepin
O sebepten sığınarak geldim işte

gâib: Görünmeyen, bilinmeyen.

fenâ: Kendinden geçmek, nefsin bağlarından kurtulmak.

Yirmi altı yaşa geldim sevda kıldım
Mansur gibi dîdâr için kavga kıldım
Pîrsiz gezip bin bir çile peydâ kıldım
O sebepten sığınarak geldim işte

Yirmi yedi oldu yaşım pîre yettim
Nice sırra şâhit oldum sarıp örttüm
Eşiğine yaslanarak izin öptüm
O sebepten sığınarak geldim işte

Yirmi sekiz dedi yaşım âşık oldum
Geceleri mihnet çekip sâdık oldum
Ondan sonra dergâhına lââyık oldum
O sebepten sığınarak geldim işte

Hoca Ahmed koy dünyayı işin biter
Şu göğsünden çıkan âhlar arşa yeter
Can verirken Hak Mustafa elin tutar
O sebepten sığınarak geldim işte.

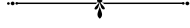
Mansur: “ene’l-hak” (*ben hakkım*) dediği için idam edilen büyük sûfi.

dîdâr: Allah’ın güzelliği, lütuf ve ihsan ile tecellisi.

pîr: Mürşit, bir tarikatın kurucusu veya en ulusu.

peydâ: Meydanda, aşikâr.

Dostlar

Birdenbire durur iken hep ulular
Hak aşkını şu gönlüme saldı dostlar
Hızır Baba'm hazır olup lutf eyledi
Medet kıldı elim tutup aldı dostlar

Otuz birde Hızır Baba'm mey içirdi
Vücudumdan Azâzil'i tam kaçırdı
Sevdalandım günahımı Hak geçirdi
Sonrasında Hak yoluna saldı dostlar

Otuz üçte sâki oldum mey üleştim
Peymânedен doyasıya şarap içtim
Asker yığıp şeytan ile çok vuruştum
Bihamdillah iki nefsim öldü dostlar

Otuz dörtte âlim olup bilen oldum
“Hikmet söyle” denilince diyen oldum
Kırklar ile şarap içtim yâren oldum
İçim dışım hep nur ile doldu dostlar

Hızır: İnsanların zor durumda imdadına yetişen meşhur veli.

mey: Şarap, ilahî aşk.

Azâzil: Şeytanın Allah'ın lanetine uğramadan önceki adı.

sâki: Aşk şarabı sunan kişi.

üleşmek: Dağıtmak, paylaşmak.

peymâne: Büyük kadeh, şarap bardağı.

bihamdillah: Allah'a hamd olsun.

Otuz altı olduğumda buldum kemâl
Hak Mustafa gösterdiler bana cemâl
O sebeple gözüm yaşlı bedenim dâl
Aşk hançeri yüreğimi deldi dostlar

Otuz sekiz yaşa girdim ömür gitti
Nasıl feryat etmeyeyim vakit yetti
Ecel gelip kadehini bana tuttu
Bilemedim ömrüm ahir oldu dostlar

Otuz dokuz yaşa erdim dedim affet
Vah ne yazık geçti ömür yok ibadet
Sâdık kullar Hak önünde hoş saâdet
Kızıl yüzüm ibadetsiz soldu dostlar

Kıyâmetin şiddetinden akıl hayran
Hoca Ahmed can perişan hâne vîran
Sırat denen o köprüden titrer insan
Aklım gitti bîhûş olup kaldım dostlar.

dâl: Eğri, bükülmüş.

hayran: Şaşkın, şaşırmış.

bîhûş: Aklını yitirmiş, mecnun.

Yâ İlâhi!

Yâ İlâhi! Hamdin ile hikmet dedim
Yüce Rabb'im sığınarak geldim sana
Tövbe ile günahımdan geri döndüm
Yüce Rabb'im sığınarak geldim sana

Kırk dördümde muhabbetin pazarında
Ağlayarak yürüdüm ben gülzârında
Mansur gibi başım verip aşk dârında
Yüce Rabb'im sığınarak geldim sana

Kırk yedimde yedi yanımla haber etti
Sâki olup peymâneyi Rabb'im tuttu
Şeytan gelip hevesleri kendi yuttu
Yüce Rabb'im sığınarak geldim sana

gülzâr: Gül bahçesi.

Mansur: “*ene'l-hak*” (*ben hakkım*) dediği için idam edilen büyük sûfi.

dâr: Darağacı.

sâki: İçki sunan, aşk şarabı sunan kişi.

peymâne: Büyük kadeh, şarap bardağı.

Elli yaşıta “erim” dedim amel zayıf
Ağlamadım aşkın ile bağrım ezip
Nefsim için yürüdüm hep gâfil gezip
Yüce Rabb’im sığınarak geldim sana

Hoca Ahmed er olmasan ölmek iyi
Kızıl yüzün kara yerde solmak iyi
Toprak gibi yer altında olmak iyi
Yüce Rabb’im sığınarak geldin sana.

Dîdâr

Kul huvallah subhanallah söylesem
Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi
Baştan başa hasretinle âh etsem
Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi

Elli üçte vahdet meyi sunuldu
Yoldan azan bu günahkâr kul oldu
Allah dedim lebbeyk sözü duyuldu
Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi

Elli dörtte teni nâlân eyledim
Kırk makamı gezip seyran eyledim
İsmailce camı kurban eyledim
Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi

kul huvallah: “de ki: Allah birdir” bk. İhlâs 112/1.

subhânallah: “Allah’ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim” anlamında teşbih.

dîdâr: Yüz, güzellik; Allah’ın güzelliği, lütuf ve ihsan ile tecellisi.

mey: Şarap, ilahî aşk.

lebbeyk: Bilhassa hacda söylenen “buyurunuz, emrediniz” anlamında bir söz.

nâlân: İnleyen, inleyici.

Altmış birde utandım ben ilâhtan
Ey dostlarım çok korkarım gûnahtan
Candan geçip af dileyim Allah'tan
Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi

Altmış iki yaşta bir nur salındı
Baştan başa gafletlerim silindi
Canım gönlüm ve aklıma nur indi
Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi

Altmış üçte nida geldi “*yere gir*”
Hoca Ahmed cananına canın ver
Hû kılıcın ele alıp nefsin kır
Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi.

Altmış Üç Yaş

Kâdir Rabb'im kudret ile bakınca
Hurrem olup yer altına girdim ben
Garip kulun bu dünyadan gidince
Mahrem olup yer altına girdim ben

Çok yürüdüm hakikate bakmadan
Gece gündüz gözüm yaşı akmadan
Senlik benlik putlarını yıkmadan
Pürgam olup yer altına girdim ben

Bir kulunu görsem ona kul olsam
Toprak gibi yollarına yol olsam
Âşığının sinesinde kül olsam
Hemdem olup yer altına girdim ben

hurrem: Şen, sevinçli, gülen, eğlenen, rahat.

mahrem: Birine ait hususî şey; mahrem olmak: çok yakını olmak.

hemdem: Dost, arkadaş.

Başım toprak özüm toprak ten toprak
Cemâline kavuşmaya ruh müştak
Yandım yandım olamadım aslâ pak
Şebnem olup yer altına girdim ben

Pîr-i mugan nazar kıldı mey içtim
Şiblî gibi uçtum canımdan geçtim
Sarhoş olup elden kamudan kaçtım
Zemzem olup yer altına girdim ben

Hoca Ahmed nasihati kendin al
Âşık isen candan geçip bir kez öl
Cahillere söz anlatmak bir hayâl
Muhkem olup yer altına girdim ben.

müştak: Özleyen, göreceği gelen.

pîr-i mugan: Tarikat yolunun rehberi, mürşit.

Şiblî: Ebû Bekir Şiblî (ö. 334/946) ilk sûfilerdendir.

Seherde

Rahman Rabbim rahmeti gönder bize seherde
Düştüm isyan lahdine yardım eyle seherde

Ümit ile yüz sürdüm dergâhına Allah'ım
Günahkârım isyankâr selâmet ver seherde

Tövbe ettim dilimle gönül korkmaz Hudâ'dan
Hem rahmeti dîdârı ihsan eyle seherde

Yolsuz yola yürüdüm geçti ömrüm gaflette
Ey Kâdir-i zülcelâl yola gönder seherde

Sensin benim penâhım gazap etme Allah'ım
Ey hâllerden haberdâr sor hâlimi seherde

lahd: Mezar, kabir.

dîdâr: Yüz, güzellik; Allah'ın güzelliği.

penâh: Sığınak, sığınacak yer.

Baştan başa günahım sığmaz iki cihana
Kulun âsi günahkâr pinhân eyle seherde

Garibim hem kimsesiz biçâreyim hem fakir
Senden başka kimim var rahmet eyle seherde

Ben âsiyim günahkâr hamd ü senâ eylemem
Horozları gördüm ki senâ söyler seherde

Hoca Ahmed Hak'tan kork korkmayanda iman yok
Önüdedir cehennem tâat eyle seherde.

Allah'ım

Ömrüm sona erince neylerim ben Allah'ım
Can alıcı gelince neylerim ben Allah'ım

Can vermenin vehminden Azrâil'in zahmından
Şefkat olmasa senden neylerim ben Allah'ım

Can verirken kul nâçar kolay eyle yâ Cebbar
Senden özge kimim var neylerim ben Allah'ım

Canım ayrı olunca tenim burda kalınca
Tahta üste alınca neylerim ben Allah'ım

Aciz olup kalınca münker nekir gelince
Rabbin kimdir deyince neylerim ben Allah'ım

Bendesin sen Kul Ahmed nefis elinde emanet
Geldiğinde kıyâmet neylerim ben Allah'ım.

vehm: Kuruntu, endişe, yersiz korku.

zahm: Yara.

Cebbar: Zorlayıcı, kudret sahibi Allah.

bende: Kul, köle.

Kul Ahmed

Kahhar adlı kahrından korkup ağlar Kul Ahmed
Rahman adlı rahmından ümit bulur Kul Ahmed

Günahım çok Allah'ım bağışla sen günahım
Bütün kullar içinde âsi kuldur Kul Ahmed

Tarikatı bilmedin hakikati bulmadın
Pîr buyruğu tutmadın özrün boldur Kul Ahmed

Ahir zaman gelmiştir sultan zâlim olmuştur
Haram şüphe dolmuştur şaşar kalır Kul Ahmed

Pişman olmuş bir kulum aşk yolunda bülbülüm
Arslan Baba'dır yolum kölen olur Kul Ahmed

Hoca Ahmed tâat kıl ağlamayı âdet kıl
Belâ gelse tâkat kıl Hak'tan gelir Kul Ahmed.

Kahhar: Kahretmeye muktedir olan Allah.

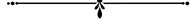
kahr: Mahvetmek, zorlamak.

rahm: Merhamet, esirgemek.

pîr: Bir tarikatın kurucusu veya en ulusu.

tâat: İtaat, ibadet.

Sen Gereksin

Aşkın benden aldı beni cümle âlem bildi beni
Kaygım sensin tünü günü bana bir tek sen gereksin

Teâlallah ne hoş mani sen yarattın cism ü canı
Yâd edeyim her an seni bana bir tek sen gereksin

Gözüm açtım seni gördüm bu gönülü sana verdim
Dost akraba değil derdim bana bir tek sen gereksin

Söyler isem dilimdesin gözlesem ben gözümdesin
Canımdasın özümdesin bana bir tek sen gereksin

Feda olsun sana canım döker olsan benim kanım
Kulunum ben ey sultanım bana bir tek sen gereksin

tünü günü: Gece gündüz.

mani: Mana.

Alimlere kitap gerek s filere mihrap gerek
V izlere minber gerek bana bir tek sen gereksin

G fillere d ny  gerek  killere ukbâ gerek
Mecnunlara leyl  gerek bana bir tek sen gereksin

Alem bütün cennet olsa hûri g lman ko up gelse
Allah bana nasip k lsa bana bir tek sen gereksin

Ne cennette gezineyim ne h rları seyr eyleyim
Onu bunu ben neyleyim bana bir tek sen gereksin

Hoca Ahmed benim adım gece gündüz yanar odum
 ki cihanda maksudum bana bir tek sen gereksin.

sûfi: Tasavvufa mensup olan.

ukba: Ahiret, öbür dünya.

hûri: Güzel, cennet kızı; h r: huriler.

g lman: Cennetteki bıyığı çıkmamış hizmetçiler.

Âşık Eyle

Aşk yolunda yok olayım İlâhi
Neyler isen âşık eyle Allah'ım
El açarak yalvarayım yâ Rabbi
Neyler isen âşık eyle Allah'ım

Gül aşkıyla gülşene bülbül oldum
Feryat eden türlü türlü dil oldum
Âşıklığı cümle işten zor bildim
Neyler isen âşık eyle Allah'ım

Şükr edeyim has aşkını ver bana
Zikir edeyim zâkir olup dâima
Eyyûb gibi sabr edeyim belâyâ
Neyler isen âşık eyle Allah'ım

gülşen: Gül bahçesi.

Eyyûb: Sabırla insanlığa örnek olan peygamber.

Âşık eyle çılgın eyle şeydâ kıl
Mecnun eyle kamu ile rüsvâ kıl
Cemâline bu canımı fedâ kıl
Neyler isen âşık eyle Allah'ım

Aşk derdine düşünlere derman yok
Aşk yolunda gidenlere hüsrân yok
Bu yolda can vermemeye imkan yok
Neyler isen âşık eyle Allah'ım

Hoca Ahmed aşktan ağır belâ yok
Merhem sürme aşk derdine devâ yok
Âşıklara gamdan özge safâ yok
Neyler isen âşık eyle Allah'ım.

Hangi Yüzle

Rahim Mevlâ rahmetinle yâd eyle
Hangi yüzle huzuruna varayım
Eğri yoldan doğru yola sevk eyle
Hangi yüzle huzuruna varayım

Bir gün olup ecel vakti gelince
Sana bana hüküm vâsıl olunca
Ölemeden beden âciz kalınca
Hangi yüzle huzuruna varayım

Sırdaş olan yoldaşlarım şaştılar
Çabalayıp ötelere aştılar
Dört dövünüp derya gibi taştdılar
Hangi yüzle huzuruna varayım

Bu dünyaya Resul kıymet vermedi
Ümmet deyip başka söze girmede
Şu dünyada bir gün rahat görmedi
Hangi yüzle huzuruna varayım

Gece gündüz feryat eyle Kul Ahmed
Salât söyle hak Resul'e ol ümmet
Hâdi olup ümmet dese saâdet
Hangi yüzle huzuruna varayım.

Rahim: Kullarına çok merhamet eden (Allah).

yâd etmek: Anmak, zikretmek.

vâsıl: Ulaşan, kavuşan.

hâdi: Rehber, doğruyu gösteren.

Sorar Olsa

Bilemedim nasıl geçti şu ömrüm
Sorar olsa ben kul orda ne derim
Ne yaparım tutmaz ise elimden
Sorar olsa ben kul orda ne derim

Yoldan çıkıp azdığımı bilmedim
Hak sözünü kulağıma almadım
Bu dünyada tâat amel kılmadım
Sorar olsa ben kul orda ne derim

İbret ile bakmadım ben gidene
Ne şem oldum ne aşk ile pervâne
Gece gündüz yürümüşüm bigâne
Sorar olsa ben kul orda ne derim

Canım çıkıp tenim yatar kabirde
Akar yaşımla aklım gider o yerde
Sorgucular başucuma gelir de
Sorar olsa ben kul orda ne derim

Hoca Ahmed oyalanma tövbe et
Tövbe eyle yol başını öyle tut
Seçkin kullar gibi azığınla git
Sorar olsa ben kul orda ne derim.

şem: Mum, ışık.

pervâne: Mumun etrafında dönen kelebek.

bigâne: İlgisiz, kayıtsız.

Server Olan Muhammed

On sekiz bin âleme server olan Muhammed
Otuz üç bin ashâba rehber olan Muhammed

Yoksulluğa açlığa kanâatli Muhammed
Âsi olan ümmete şefâatli Muhammed

Geceleri uyumaz tilâvetli Muhammed
Garip ile yetime mürüvvetli Muhammed

Yoldan azan şaşkına hidâyetli Muhammed
Muhtaç olan herkese kifâyetli Muhammed

Ebu Cehil Leheb'e siyâsetli Muhammed
Melâmetin sabunu selametli Muhammed

server: Baş, başkan, reis.

tilâvetli: Kuran'ı usulünce okuyan.

melâmet: Ayıplama, kınama.

Dua oruç ve namaz ibâdetli Muhammed
Tesbih eder yorulmaz riyâzetli Muhammed

Beş vakit namazında imâmetli Muhammed
Mirâc aşır varanda şehâdetli Muhammed

Arş u kürsi pazarı inâyetli Muhammed
Sekiz cennet sahibi velâyetli Muhammed

Miskin Ahmed kuluna kitâbetli Muhammed
Yetim fakir garibe sehâvetli Muhammed.

riyâzetli: Nefsini kıran.

velayetli: Yüksek mertebeye ermiş.

sehâvetli: Cömert, hayırsever.

Ebû Bekir Sıddık

Gördüğünde inanan Ebû Bekir Sıddık'tır
Üstün olup dayanan Ebû Bekir Sıddık'tır

Dertleşince ağlayan kulluğa bel bağlayan
İç bağrını dağlayan Ebû Bekir Sıddık'tır

Söz verince dönmeyen sırrı asla demeyen
Gafil olup yatmayan Ebû Bekir Sıddık'tır

Cana canan getiren kızını elden veren
El bağlayıp yalvaran Ebû Bekir Sıddık'tır

Dediği söze yeten nefis ü hevâdan geçen
Peygamber'e güç veren Ebû Bekir Sıddık'tır

Muhammed'e kaynata tapmış değil hiç puta
Boynuna salan futa Ebû Bekir Sıddık'tır

Hoca Ahmed bunu bil dost edindi onu gül
Ariflikte sâdık kul Ebû Bekir Sıddık'tır.

sıddık: Pek doğru, sözünün eri kimse.

futa: Peştamal, eskiden kullanılan bir çeşit kumaş.

Adâletli Ömer

İkincisi yâr olan adâletli Ömer'dir
Mü'minlere kâr olan adâletli Ömer'dir

Hoş sedâyı okutan şeriatı tam tutan
Din sözünü anlatan adâletli Ömer'dir

Kâbe bâbın açturan putu yere saçturan
Resulü ferahlatan adâletli Ömer'dir

Oğlunu azarlayan kırbaçlayıp paylayan
Adl eyleyip yol soran adâletli Ömer'dir

Çerağ olup sönmeyen aslâ geri dönmeyen
Haksız bir iş görmeyen adâletli Ömer'dir

Miskin Ahmed yâd eyle aczini bünyâd eyle
An ruhunu şâd eyle adâletli Ömer'dir.

yâr: Sevgili, dost.

hoş sedâ: Ezan.

bâb: Kapı.

adl: Adâlet.

çerâğ: Yağa bulandırılıp yakılan fitil, mum.

miskin: Âciz, hakir.

yâd: Anma, hatıra getirme.

bünyâd: Bina, temel.

şâd: Sevinçli, mutlu.

Hayâsıyla Osman

Üçüncüsü yâr olan hayâsıyla Osman'dır
Her nefeste âr olan hayâsıyla Osman'dır

Hak Resul'ün dâmâdı dinimizin âbâdı
Kölelerin âzâdı hayâsıyla Osman'dır

Okuduğu Şâtibî âyet hadis kâtibi
Minberlerin hatibi hayâsıyla Osman'dır

Münâcatı kûh-ı Tûr aldıkları iki nur
Dedikleri bütün dür hayâsıyla Osman'dır

Geldi nice piyâde koymadılar şehzâde
Şehit olan evinde hayâsıyla Osman'dır

Hoca Ahmed sen onu edebiyle bil tanı
Yoktur şekki gümanı hayâsıyla Osman'dır.

yâr: Sevgili, dost.

âbâd: Mamur, bayındır, şen.

Hak Arslanı Ali

Dördüncüsü yâr olan Hak arslanı Ali'dir
Hem miraçta var olan Hak arslanı Ali'dir

Söylediği rahmanî görsen yüzü nuranî
Kâfirleri kıranı Hak arslanı Ali'dir

Himmet kuru belinde Hakk'ın yâdı dilinde
Zülfikârı elinde Hak arslanı Ali'dir

Binip çıksa Düldül'e yere düşer zelzele
Kâfirlere velvele Hak arslanı Ali'dir

Düşmanlara mukâbil oldu kâfire kâtil
Kılan bâtlı zâil Hak arslanı Ali'dir

Rahmet etsin Kirdigâr her ne etse gücü var
Hoca Ahmed medetkâr Hak arslanı Ali'dir.

yâr: Sevgili, dost.

rahmanî: Allah'a ait, Allah'tan gelen.

kur: Kuşak.

yâd: Anma, hatıra getirme.

Zülfikâr: Hz. Ali'nin kılıcı.

Düldül: Hz. Ali'nin atı.

mukâbil: Karşısında bulunan.

zâil: Sona eren, tükenen.

Kirdigâr: Mutlak şekilde faal olan Allah.

Arslan Babam Sözleri

Hoş gâibden yetişti iyi sözüm teberrük
Âşık isen ey talip riyâzette belin bük
Geceleri yatmayıp yaş yerine kanın dök
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Arslan Baba'm dedi ki taliplerde yok ihlâs
Pîri hazır olana ne hâcet Hızır İlyas
Pîr yoluna girince anmayın gavsü'l-gıyâs
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Ben tâlibim der durur gönlü sivâ doludur
Gerçek talip olanın içi dışı inci dür
Hakk'a açık sırları yemişleri safa nur
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Sûretleri sûfidir kıyâmetten korkmazlar
Fısk u fücur işleyip günahlardan ürkmezler
Elde riyâ tesbihi ağlayıp yaş dökmezler
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

teberrük: Mübarek sayma, uğurlu sayma; bir şeyi bereket ve saadet vesilesi sayarak alma.

riyâzet: Nefsi geçici şeylerden menetme; az yemek, az uyumak, ibadet etmek vs.

pîr: Bir tarikatın kurucusu veya en ulusu; mürşit.

gavsü'l-gıyâs: Veliler velisi, manevî anlamda yardım eden Allah dostları.

dür: Dürr, inci, cevher.

fısk u fücur: Hak yolundan ayrılmak, günahkârlık.

Sorarsanız Baba'mı Peygamber'in gözdesi
Sahabeler ulusu Hakk'ın seçkin bendesi
Yattığı yer perişan bir dikenlik gölgesi
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Çarşamba gün işitip nebî ansız geldiler
O bendenin evine o gün konuk oldular
Perişandır hânesi görüp hayran kaldılar
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

O Muhammed Mustafa durup dua eyledi
Amin deyip melekler hep bir nida eyledi
Ümmetimden diyerek şükrün eda eyledi
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Sahabeler dediler: Arslan Baba adınız
Arapların ulusu tertemizdir zâtınız
Riyâzete soyunup kara çula yattınız
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Yedi yaşında Baba'm Türkistan'a geldiler
Başım koyup ağladım ahvâlime güldüler
Bin bin zikir öğretip mihribanlık kıldılar
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Söz edince hurmadan bana korku verdiler
Ey edepsiz diyerek sopa ile sürdüler
Hiddetinden korkmadım bana bakıp durdular
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Aç ağzını ey çocuk emâneti vereyim
Mezesini yutmadım aç ağzına salayım
Peygamber'in emrini ümmet isem kılayım
Arslan Babam sözünü işitiniz teberrük

Babam dedi: Ey balam külfet vermedin bana
Beş yüz yıldır damakta saklar idim ben sana
Lezzetini alarak telkin verdiniz bana
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

mihribanlık: Şefkat ve merhamet göstermek.

telkin: Hatırlatma; cenaze gömüldükten sonra ölüye kabir sualiyle ilgili şeyler söyleme.

Babam dedi: Ey balam önümde dur öleyim
Namazımı kılıp göm can sadaka kılalım
Medet kılsa Mustafa illiyyin'e gireyim
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Ağlayarak dedim ki: Ben çocuğum bilemem
Kabrinizi kazsalar defin bile edemen
Peygamber'in sünneti nasıl olur bilemem
Arslam Babam sözünü işitiniz teberrük

Babam dedi: Ey balam melâike duyacak
Hepsi cemaat olup Cebrâil'e uyacak
Mikâille İsrâfil tutup kabre koyacak
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük

Hoca Ahmed sözünü cahillere anlatma
Cevher olan kelâmı değersiz pula satma
Açlıktan ölsen bile nâmerde minnet etme
Arslan Baba'm sözünü işitiniz teberrük.

Hâlim Benim

Rabbim zikri ulu zikir söyler isem
Ballar gibi tatlı olur dilim benim
Özüm fakir söyleyerek oldum hakir
Kanat açtı kuş misâli gönlüm benim

Türlü aşım türlü işim dertli başım
Yandı canım gitti aklım aktı yaşım
Günah ile doldu bütün içim dışım
Niyâzsızım açılır mı yolum benim

Gözüm düştü gönül uçtu Arş'a aştı
Ömür geçti nefis kaçtı deryam taştı
Kervan göçtü menzil aştı bîtab düştü
Sır ulaştı ne olacak hâlim benim

niyâz: Yalvarmak yakarmak, dua.

Arş: Allah'ın kudretinin tecelli yeri.

Aslım toprak içtim şarap oldum harap
Biçâreyim gözüm yaşlı gönül serap
Hak merhamet eyler ise görmem azap
Pınar gibi akar gözden selim benim

Düşüm uzar Burak tozar gitse pazar
Dünya pazar ona gelen kullar azar
Başım dertli yaşım sizar kanım tozar
Adım Ahmed Türkistan'dır ilim benim.

hakir: Hor görülmüş, değersiz.

bîtab: Yorgun, bitkin.

Burak: Cennete mahsus binek.

Gariplik

Vah ne yazık gariplikte neyleyim
Gariplikte gurbet elde kaldım ben
Horasan'da Şam ilinde Irak'ta
Garipliğin kıymetini bildim ben

Ne gelirse görmek gerek Huda'dan
Yûsuf'unu ayırdılar Kenan'dan
Doğduğum yer o mübarek Türkistan
Yüreğime taşlar basıp geldim ben

Gurbet eller pişkin eyler adamı
Bilge eyler seçkin eyler avâmı
Çullar giyer bulursa yer taâmı
Onun için Türkistan'a geldim ben

avâm: Câhil halk, ayak takımı.

taâm: Yiyecek, yemek, aş.

Garip olan yüz yıl kalsa mihmandır
Tahtı bahtı bostanları zindandır
Hep sultanlar vatanında sultandır
Ey yârenler gurbet elde soldum ben

Arzuluyum akrabaya vuslata
Ulu babam ravzası ak türbete
Babam ruhu saldı beni gurbete
Bilemedim nasıl kusur kıldım ben

Hoca Ahmed Hak yâdıdır ağdım
İşitmeyen dosta kalsın öğüdüm
Gurbet gördüm yine sılaya döndüm
Türkistan'da mezar olup kaldım ben.

mihman: Misafir, konuk.

vuslat: Kavuşma.

yâd: Anmak, hatıra getirmek.

Bilemem

Ne muhabbet imiş bu ne söylerim bilemem
Benden aldı aşk beni ne eylerim bilemem

Yanar bağrım başları akar gözüm yaşları
Ey Allah'ın dostları menzil nere bilemem

Ateş nedir dumansız su ne olur cilâsız
Benim derdim devâsız arar çâre bulamam

Derdim bilen tabip yok hâlim soran refik yok
Benim gibi garip yok feryadımı diyemem

Ateşi su söndürür bu ateş su yandırır
Ateşin hası budur yalan diye söylemem

Kim kiş giyer kim çapan kim pâdişah kim çoban
Kim düz yürür *kim yaman bunu asla bilemem*

Hoca Ahmed hakirim günahımı okurum
Dostum cevher fakirim fakirlikten geçemem.

başlar: Yaralar.

refik: Arkadaş, yoldaş.

kiş: Keten kumaş; kuş yeleği.

çapan: Ceket, kaput bezi.

hakir: Hor görülmüş, değersiz.

Ademoğlu Ölesi

Ademoğlu ölesi yer altına giresi
Kim iyidir kim kötü orda mâlum olası

Burda özün bilenler Hakk’a kulluk kılanlar
Hak yoluna girenler aydın yüzlü olası

Kulluk bende diyenler amelini sayanlar
Haram lokma yiyenler bir bir hesap veresi

Burda özün bilmeyen nasihati almayan
Namazını kılmayan orda rüsvâ olası

Eğer âkil olsanız nasihati alsanız
Namazları kılsanız orda fayda olası

rüsvâ: Rezil, itibarsız.

âkil: Akıllı, akıl sahibi.

Kulluk eyle kuluna girip Hakk'ın yoluna
Bağışlanan kuluna hûrlar koşup gelesi

Hak'tan ferman olanda Azrâil can alanda
Sorgu suâl kılanda orda hayrân kalası

Şaşkın olmaz o kişi aksa gözüünün yaşı
Hak ile olsa işi cevap âsân olası

Hoca Ahmed kıl niyaz tâat eyle kış ve yaz
Yüzü kara bî-namaz orda rüsvâ olası.

hûrlar: Huriler, cennet kızları.

hayran: Şaşkın, şaşırılmış.

âsân: Kolay.

bî-namaz: Namaz kılmayan.

Cahiller

Ey dostlarım yakın oldum cahile
Bağrım yanıp candan doyup öldüm ben
Doğru desem eğri yola sürükler
Kanlar yutup gam zehrine doydum ben

Dua edin cahil yüzü görmeyim
Yanlarında bir an bile durmayım
Hasta olsa cahil hâlin sormayım
Cahillerden yüz bin cefa gördüm ben

Dâd eylesem Hak dâdıma yeter mi
Göğsümdeki günahlarım yiter mi
Cümle cahil bu âlemde gider mi
Cahillerden yüz bin cefa gördüm ben

Dolaşırım vuslat diye hayrânım
Gözü yaşlı gönlü harap virânım
Sorar isen ben tâlib-i cananım
Yâr yolunda fenâ bulup geldim ben

dâd eylemek: Bağışta bulunmak, yardım istemek.

fenâ bulmak: Hak yolunda kendinden geçmek, yok olmak.

Evi barkı terk eyleyip hisse al
Bre gâfil dünya işin geri sal
Allah sahi lütfun görüp hayrân kal
Görmek için fenâ bulup geldim ben

Yeni defter kalsın size yadigâr
Medet deyip faydalansın dost ve yâr
Dua ettim vasıl kılsın Kirdigâr
Malik'ime arz etmeye geldim ben

Hikmetimden hissien varsa göze sür
İhlâs ile göze sürüp dîdâr gör
Şartı odur riyâzete boyun ver
Canlar geçip cananımı gördüm ben

Hoca Ahmed kul olursan Hakk'a ol
Başın ile erenlere hizmet kıl
Talep varsa halka kurup sohbet kıl
Halka içre âgâh olup durdum ben.

yeni defter: *Divan-ı Hikmet*; Ahmed Yesevî defter-i sâni (ikinci defter) ifadesini kullanır.

Kirdigâr: Mutlak şekilde faal olan Allah.

dîdâr: Yüz, çehre, güzellik, Allah'ın cemali, güzelliği.

riyâzet: Nefsi kırma, geçici şeylerden menetme.

âgâh: Bilgili, haberli, uyanık.

Sahte Âşık

Aşk dâvâsın bana kılma ey âşık!
Âşık mısın yüreğinde figan yok
Can vermezsin muhabbetin şevkiyle
Boşa geçer bütün ömrün yalan yok

Mihnet ile can derdini hoş bulan
Seherlerde can kaynatıp aş kılan
Hevâ heves ben benliği taşıyan
Odur âşık bunda asla güman yok

Gönül derdi bîdertlere açılmaz
Bu yolların engeli çok geçilmez
Aşk cevheri nâmertlere saçılmaz
Gâfil olup aşk kadrini bilen yok

Aşka düştün oda düştün kor oldun
Pervâneveş candan geçip kül oldun
Derde doldun gama soldun lal oldun
Aşk derdini sorar isen derman yok

mihnet: Eziyet, zahmet, dert, keder.

güman: Zan, şüphe.

pervaneveş: Pervane gibi.

Başın gider bu yollarda hazır ol
Âşık isen bir gün değil her gün öl
Pîr eteğin sıkı tutup hizmet kıl
Hizmet edip yarı yolda kalan yok

Zâhid olma âbid olma âşık ol
Mihnet çekip aşk yoluna sâdık ol
Nefsi terk et dergâhına lââyık ol
Aşksızlarda can olur mu iman yok

Aşk ateşi kime düşse kül eyler
Nur gönderir Hak kendine kul eyler
Mecnun gibi aklın alır del'eyler
Allah şahit sözlerimde yalan yok

Hoca Ahmed candan geçip yola gir
Ondan sonra erenlerin yolun sor
Allah deyip Hak yolunda canın ver
Bu yolda can vermemeye imkân yok.

pîr: Bir tarikatın kurucusu, en ulusu; mürşit.

zâhid: Kaba sofı; dinin zahiriyle ilgilenen kişi.

Âşıklar

On sekiz bin âlemde hayrân olan âşıklar
Bulamayıp cananı sersân olan âşıklar

Her an başı dönerek gözü halkı görerek
Hû hû diye yanarak külhân olan âşıklar

Yana yana kül olan aşkında bülbül olan
Kimi görse kul olan merdân olan âşıklar

Yol üstünde hâk olan sineleri çâk olan
Zikr eyleyip pâk olan nâlân olan âşıklar

sersân: Şaşkın, şaşkınlık.

kühân: Hamamlarda suyu ısıtmak için ateş yakılan yer, ateş ocağı.

hâk: Toprak.

çâk: Yarık, yırtık, parçalanmış.

Himmet kuru bağlayan yüreğini dağlayan
Feryat edip ağlayan giryân olan âşıklar

Bazen yüzü sararıp bazen yolunda garip
Tesbihleri “yâ habîb” cevân olan âşıklar

Hoca Ahmed âşık ol sıdkın ile sâdık ol
Dergâhına lââyık ol canan olan âşıklar.

nâlân: İnleyen, inleyici.

giryân: Ağlayan.

kur: Kuşak.

yâ hâbîb: Ey sevgili.

cevlân: Gezinmek, dolaşmak.

Dervişler

Yol üstünde oturup yolu soran dervişler
Ukbâdan haber duyup yola giren dervişler

Asâları elinde himmet kuru belinde
Rabb'in yâdı dilinde Allah diyen dervişler

Hırkaları eĒninde yüz bin ayân gönlünde
İki cihan beyninde ukbâ diyen dervişler

Hakk'adır hep nazarı zikri olur gülzârı
Hakk'ın yâdı esrârı edep giyen dervişler

Günahım çok iletmez esbâb çâre üretmez
Gözyaşını kurutmaz yaşı akan dervişler

Sırta erip söylerler dile hikmet dizerler
Aşk ile can gizlerler rengi solan dervişler

Çirkin nefsi öldürür kızıl yüzün soldurur
Hoca Ahmed kul olur satıp yesin dervişler.

ukbâ: Ahiret, öbür dünya.

kur: Kuşak.

eĒninde: Omzunda, sırtında.

ayân: Ortaya çıkan (sırlar).

beyninde: Arasında.

gülzâr: Gülşen, gül bahçesi.

esbâb: Sebepler, vâsıtalar.

İnsanlar

Hak kulları dervişler hakikati bilmişler
Hakk’a âşık olanlar Hak yoluna girmişler

Hak yoluna girenler Allah deyip gidenler
Erenlerin izinde varlığından geçmişler

Fahr-i âlem Mustafa öyle dedi merhaba
Mirâcında fahr edip fakr yolunu seçmişler

Gönül vermez dünyaya el uzatmaz harama
Hakk’ı seven âşıklar helâlinden yemişler

Dünya benim diyenler cihan malı yiyenler
Leş kargası misâli haramlara batmışlar

Molla müftü olanlar yalan fetvâ verenler
Akı kara kılanlar cehenneme girmişler

fahr-i âlem: Âlemin övünç kaynağı, Hz. Peygamber.

fakr: Fakirlik, yoksulluk.

Kadı imam olanlar haksız davâ kılanlar
Tıpkı eşek misâli yük altında kalmışlar

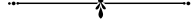
Rüşvet alan hâkimler haram alıp yiyenler
Parmağını dişleyip korku ile kalmışlar

Tatlı tatlı yiyenler türlü türlü giyenler
Taht üzere duranlar toprak altı olmuşlar

Mü'min kullar sâdıklar sıdkı ile duranlar
Dünyalığın sarf edip cennetlere varmışlar

Hoca Ahmed bilmişsin Hak yoluna girmişsin
Hak yoluna girenler Hak dîdârın görmüşler.

Tövbe

Tövbe eden Hakk’a dönen âşığa
Cennet içre dört pınarda şerbet var
Tövbe etmez Hakk’a dönmez gâfile
Dar kabirde çetin azap hasret var

Cennet mülkü ister isen tövbe kıl
Tövbe kılıp dergâhına yakın ol
Hûri gılman vildanları hazır bul
Giydirilir elvan elvan hil’at var

Tövbesizler bu dünyada kalır mı
Ölüp gitse toprak yâren olur mu
Kıyâmette bir an huzur bulur mu
Vah ne yazık günlerinde feryat var

hûri: Cennet kızı, cennetteki güzeller.

gılman: Cennetteki hizmetçiler, bıyığı çıkmamış delikanlılar.

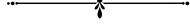
vildan: Cennetteki çocuklar, çocuk hizmetkârlar.

hil’at: Padişahlar tarafından takdir gören kimselere giydirilen süslü elbise.

Namaz oruç zekât üzre durana
Adım atıp Hak yoluna girene
Ahirete tövbe ile varana
Bağışlanmış kullar ile sohbet var

O pınarlar kim içindir bil onu
Tövbe kılan âşık bilir yolunu
Tövbesizler içmez onun suyunu
Onlar için zehir zakkum şerbet var.

Kâlû Belâ

Hikmet ile o yokluktan var etti
On sekiz bin âlem ona hayrandır
“*Kâlû belâ*” diyen kullar pay aldı
Sükût eden kulun dini vîrandır

Hak Teâlâ iman verdi gönlüme
Mustafa’yı imam kıldı önüme
Selam etsem kuvvet gelir dinime
Yoksa bütün amellerim yalandır

Ah ederim geçti ömrüm ey şâhım
Baştan başa sardı beni günahım
Senden özge yok ümidim penâhım
Gece gündüz dilediğim imandır

kâlû belâ: “*evet dediler*” anlamında ruhlar âleminde verilen söz, bk. el-A’raf 7/172.

penâh: Sığınma, sığınılacak yer.

Sünnetini sağlam tutup ümmet ol
Gece gündüz salat eyle ülfet ol
Terk et nefsi mihnet gelse rahat ol
Âşıkların iki gözü giryandır

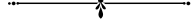
Hoca Ahmed sen nefsin cüdâ kıl
Aşk derdiyle kavrularak sefâ bul
Gece gündüz feryat eyle gedâ ol
Dert çekenden razı olan Rahman'dır.

giryân: Ağlayan, ağlayıcı.

cüdâ: Ayrı.

gedâ: Kul, köle, dilenci, yoksul.

Eyler

Muhabbetsiz kişilerden her kim kaçsa
Ariflerin sohbetinde cevlân eyler
Yana yana aşk yolunda yaşın saçsa
Yüce Melik arş üstünde mihmân eyler

Kulum deyip yananları sever Allah
Hem gösterir dîdârını vallah billah
Nerde olsa tesbihleri “şey’en li’llâh”
Her ne bulsa hak yolunda ihsan eyler

Zâkir olup zikreylese gelir nidâ
Alçak şeytan yetmiş fersah olur cüdâ
Dertli olsa Hak derdine verir devâ
Öyle kulu kendisine canan eyler

cevlân: Gezinmek, dolaşmak.

mihmân: Konuk, misafir.

dîdâr: Allah’ın güzelliği, lütuf ve ihsan ile tecellisi.

şey’en li’llâh: “Allah rızası için bir şey” anlamındadır.

cüdâ: Ayrı.

Dervîşim der namaz kılar orta yerde
Riyâ ile koşar yürür orda burda
Allah için kulluk eden dervîş nerde?
Gerçek dervîş dağı çölü mekân eyler

Bu dünyaya bina koyan Kârûn hani
Dava kılan Fir'avn ile Hâman hani
Hoca Ahmed Ferhat Şirin Mecnun hani
Kahr eylese bir lahzada yeksân eyler.

Eylesin

Seher vakti kalkıp ağla figan et
Feryadından yer gök nevâ eylesin
Hakk’a sığın gözyaşını umman et
Hak derdine sonra devâ eylesin

Suç işledin yüz bin kere bilmedin
Tövbe edip dergâhına gelmedin
Hizmet edip hayır dua almadın
Günahlardan niye sivâ eylesin

Erenlerin dergâhını bulmazsan
Pîrsiz yürür zikir nedir bilmezsen
Hizmet edip hatır gönül almazsan
Seçkin kullar nasıl duâ eylesin

sivâ: Başka, gayrı, diğer.

pîr: Bir tarikat kurucusu, en ulusu; mürşit.

Aşka yürü muhabbeti ayân et
Âşıklara aşk odunu beyân et
Gözyaşını meşakkati nişân et
Âşık nardan niye pervâ eylesin

Sadık âşık yalnız yürür yolunca
İzzet görür Hak önüne varınca
Dîdâr görür cennetine girince
Gizli yürür neden riyâ eylesin

Hoca Ahmed sen hâlini peydâ et
Can u gönlü Hak yoluna fedâ et
Derdi çekip mahşer günü davâ et
Dert olmasa kime şifâ eylesin.

pervâ: Korku, çekingenlik.

dîdâr: Allah'ın güzelliği, lütuf ve ihsan ile tecellisi.

peydâ: Meydanda, açıkta, ortada.

İlk Adım

Her kim kılssa tarikatın davâsını
İlk adımı şeriata koymak gerek
Şeriâtın işlerini tamam edip
Ondan sonra bu davâyı kılmak gerek

Şeriatsız dem vurmazlar tarıkatta
Tarikatsız söz etmezler hakikatta
İşbu yolun yeri belli şeriatta
Cümlesini şeriattan sormak gerek

Ondan sonra bir er gerek irâdetli
Olmuş olsun o bir erden icâzetli
Şeriatta doğru dürüst kerâmetli
Bir erenin eteğini tutmak gerek

tarikat: Allah'a ulaşmak için girilen manevî yol.

şeriat: Dinin görünen kısmı, kulluğun gerekleri.

dem vurmak: Söz etmek, söz açmak.

irâdetli: İrâdeli, irâdesine sahip olan.

Îrâdesiz icâzetsiz mürşit olmaz
Tarikatın yollarını asla bilmez
Acemîdir müritlere fayda kılmaz
Böylesinden uzaklaşıp kaçmak gerek

Her kim girse işbu yola bel bağlayıp
Hoca Ahmed gerek özün kul eyleyip
Niyetini Allah'ına dürüst deyip
Teveccühü büyüklere kılmak gerek.

Selam Dostlara

Bizden selam dostlara talep yâdın koymasın
Dîdâr talep edenler asla gâfil olmasın

Hak yâdıyla olsalar dîdâr arzu kılsalar
Nice horluk görseler gönül başka olmasın

Âşıklara melâmet horlanmak var dünyada
Dikensiz gül isteyen aşk yoluna girmesin

Şeriatte gerektir bu dünyayı terk etmek
Bırakmayan dünyayı Hakk'ı sevdim demesin

yâd: Anmak, hatıra getirmek.

dîdâr: Yüz, güzellik; Allah'ın güzelliği.

melâmet: Ayıplanmak, kınanmak, aşağı ve hakir görünmek.

Tarikatte müşkildir teni canı terk etmek
Terk etmeden varlığı kimse oldum demesin

Hakikatte haramdır bir Hudâ'dan başkası
Mâsivâdan geçmeyen dîdâr arzu kılmasın

Bilin Resul Mustafa dünya malı sevmedi
Ümmet olan Resul'e dünya malı sevmesin

Miskin Ahmed Yesevî selam eder dostlara
Manasını bu sözün talip olan anlasın.

Hudâ: Allah.

mâsivâ: Dünya ile ilgili her şey, Allah'tan başka her şey.

miskin: Aciz, hakir.

Aşk Kadehi

Muhabbetin kadehinden içenler
Kor ateşi ağzı ile saçar dost
Kudret ile yaratılan cehennem
Âşıkların narasından kaçır dost

Sübhan kime sunar ise şarabı
Zikr eyleyip elde eder sevabı
Hûri gılman melek olur ahbâbı
Cennet içre ipek giysi biçer dost

Ben demedim Allah kendi vad etti
Yolsuz idim lütf eyleyip dâd etti
Garip olup çok ağladım şâd etti
Böyle âşık şevk şarabın içir dost

Hoca Ahmed aşksızların işi zor
Ne cennetler kısmet olur ne dîdâr
Arş u kürsi levh ü kalem hep bîzâr
Aşksızlara tamu kapı açır dost.

Sübhan: Her türlü noksanlıktan münezzeh olan Allah.

dâd: Vergi, ihsan, bağış, yardım.

şâd: Sevinçli, memnun, mesut.

dîdâr: Allah'ın güzelliği, lütuf ve ihsan ile tecellisi.

levh ü kalem: Olacak şeylerin önceden yazıldığı gizli levha ve bunları yazan kudret kalemi.

bîzâr: Bıkılmış, usanmış, rahatsız, küskün.

tamu: Tamuğ, duzah, cehennem.

Deme

Dem bu demdir gayrısına dem deme
Gamsız geçer ömrün senin gam deme

Yanmaz ise can u gönlün hem tenin
Göz yaşının akmasına nem deme

Aslın neslin bir parça su damlası
Böbürlenip hiç kimseye kem deme

Ademîde zerre mana olmazsa
Adam görüp sen ona adam deme

Adem değil mana sırrı duymayan
Sûretine bakarak mahrem deme

Yüreğinde dert yarası yok ise
Sakın ondan sen ona hemdem deme

Hoca Ahmed ganimettir her nefes
Yârsız geçen bu zamana dem deme.

dem: An, vakit, zaman.

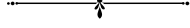
kem: Eksik, kötü, bozuk.

ademî: Ademoğlu, insan.

mahrem: Çok samimi, içli dışlı.

hemdem: Cancığer arkadaş.

Akıbet

Melâmetten hamr içen dîdârını tattı ya
Pîr elinden mey içen nurlarına battı ya

Akman ile karaman nice gördü bu devran
Bahşiş için el öpen yarın it suretli ya

Kor içinde gül olan İbrahim'den şek kılan
İnanmazsan gelip bak serin selametti ya

Şeytana dostluk eden Ahmed'e taşlar atan
Yer altında tenhada bir başına yattı ya

Evliyâyâ yetenler dünyasından geçenler
İhlâslı kul halk içre muradına yetti ya

Hoca Ahmed özün bil günahından hazer kıl
Gaflet ile yatma gel şeytan kaçıp gitti ya.

melâmet: Ayıplanmak, kınanmak.

hamr: Şarap; melâmetten hamr içen: kınanmayı tadan.

mey: Şarap, ilahî aşk.

akman: Ak yüzlü, iyi.

karaman: Kara yüzlü, kötü.

yetmek: Ulaşmak, yetişmek.

hazer: Sakınmak.

Sultan Olur

Yüce Mevlâ bendesine lutf eylese
İçi parlar dışı yanar biryân olur
Pîr eteğin tutup âşık yola girse
Hak yolunda iki gözü giryân olur

Aşık olsan Bâyezid ol varlığı sat
Vallah billâh dünya fâni kaldırıp at
Kanlar döküp gözlerinden geceye kat
Bir lahzada şeytan mülkü vîran olur

Sabaha dek zikir söyle canın ile
Dağı çölü bostan eyle kanın ile
Taştan katı taşa yat sen yanın ile
Yoldan azan nice gâfil merdan olur

bende: Kul, köle.

biryân: Kızartılmış, kebab.

pîr: Bir tarikatın kurucusu veya en ulusu, mürşit.

giryân: Ağlayan.

Bâyezid: Bâyezid-i Bistâmî (ö. 234/848) ilk büyük mutasavvıflardandır.

Zikir eyle kanlar aksın gözlerinden
Konuşurken inci düşsün sözlerinden
Güller bitsin bastığında izlerinden
Güle baksan gül açılır bostan olur

Bu dünyada fakirliği âdet kılan
Hor görülüp meşakkati rahat bilen
Hoca Ahmed iyilere hâdim olan
Kıyâmete vardığında sultan olur.

Kul Olur

Can yurdunda âşık elem çekerse
On sekiz bin kamu âlem gül olur
Gönül kuşu kanatlanır uçarsa
Bütün vücut yâd eder bülbül olur

Muhabbetin meydanına inenler
Mârifetin bostanına konanlar
Sır şarabın içip ruhu kananlar
Meveddetin gülzârında gül olur

Bedenini esmâ çekip süsleyen
Yüreğini niyâz ile düzleyen
Şevk odunu sinesinde gizleyen
Mâsivâyla ne zaman meşgul olur

kamu: Kamuğ, cümle, hep, bütün.

mârifet: Bilmek, Allah'ı bilmek.

meveddet: Sevgi, sevmek, dostluk.

esmâ: Allah'ın güzel isimleri.

Tarikattır yolun adı bil derviş
Mârifetin metâ'ından al derviş
Hakikatin ocağında kal derviş
Burda hamlar oda yanar kül olur

Hoca Ahmed zahmet ile yola gir
Kulu görsen kulu olup mana sor
Hakikatin gülşeninden mana der
Mana sorup mana deren kul olur.

od: Ateş.

mâsivâ: Gayrı, başka, Allah'tan başka her şey.

metâ': Kıymetli eşya, sermaye.

Seher Vakti

Ne hoş tatlı hû yâdı seher vakti olunca
Baldan tatlı Hak adı seher vakti olunca

Seher vakti kalkanlar canı fedâ kılanlar
Aşk oduna yananlar seher vakti olunca

Seher vakti hoş saat kalkana olur rahat
Açılır baht saâdet seher vakti olunca

Dâim yanar bu canım sana geldim sultanım
Bağışla sen günahım seher vakti olunca

İman mumunu yandır ruh kuşunu uyandır
Allah'ına sığın dur seher vakti olunca

Hoca Ahmed'dir adı bir zerre yok tâatı
Zikir canın rahatı seher vakti olunca.

yâd: Anmak, hatıra getirmek.

od: Ateş.

baht: Tâlih, kismet.

tâat: İtaat, ibâdet.

Hû Halkası

Hû halkası kuruldu ey dervişler geliniz
Hak sofrası yayıldı ondan nasip alınız

Kâl ilmini okuyup hâl ilmine ulaşın
Yokluk içine batıp varlıkları bulunuz

Yırtıp şefkat perdesin sorup dîdâr vadesin
Açıp gönül dîdesin müşâhede kılınız

Hû bıçkısın alarak nefis başına salarak
Gece gündüz yanarak aşka kurban olunuz

Halka içre hû deyin aşk odunda küllenin
Ten can ile talipler tekbir ile kalınız

Hû hû diye edin zâr hû demekte mana var
Dîdârından ümitvâr rahmetine geliniz

Hoca Ahmed kul oldu yol üstünde kül oldu
Taliplere mül oldu ondan ibret alınız.

dîdâr: Allah'ın güzelliği, lütuf ve ihsan ile tecellisi.

dîde: Göz.

zâr: Ağlama, inleme.

mül: Şarap.

Vahdet Küpü

Vahdet küpü açıldı meyhâneye girsem ben
Bir c m içip Şu meyden mest   hayrân olsam ben

O Şarabın lezzeti i  bağrımı kan etti
Bağır kanım akıtıp cananıma varsam ben

Sundu sâki her nefes keyfiyetin meyini
Sarhoş olup o anda n le feryat vursam ben

 nsanlığın bağrını Şevk ateşi yandırdı
Vahdâniyet deryâsı nerde diye sorsam ben

O dery nın mevcinden değme dalgıç d r almaz
Candan geçip d r için bahr içine dalsam ben

Kul Ahmed’in küpünde muhabbetin Şarabı
ÂŞıklara Şu meyden muradımca versem ben.

vahdet: Birlik, teklik, “*vahdet-i vücud*” anlayışına göre, yegâne varlık Allah’tır.

c m: Kadeh, vahdet Őarabının içildiği kadeh.

mest: Sarhoş, ilahî aşkın sarhoŐu.

sâki:   ki sunan kişi; ilahî aşkı sunan mürşit.

mey: Şarap, ilahî aşk.

n le: Önleme, inilti.

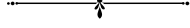
vahd niyet: Birlik, Allah’ın birliği.

mevc: Dalga.

d r: Dört, inci.

bahr: Derya, deniz.

Devriye

Hâlık'ımı izlerim her gün cihan içinde
Dört yanımdan yol indi kevn ü mekân içinde

Dörtten yediye yettim dokuzu geçip gittim
Ondan ikiye geldim çerh-i Keyvân içinde

Üçyüzaltmış su geçtim dörtyüzkırkdört dağ aşım
Vahdet şarabın içtim düştüm meydan içinde

Çünkü düştüm meydana meydana dolu gördüm
Yüz bin ârifi sordum hepsi cevân içinde

kevnü mekân: Varlık âlemi, kâinat.

Keyvân: Zühal; çerh-i Keyvân: Zühal yıldızının bulunduğu yedinci gök.

vahdet: Birlik, teklik; “*vahdet-i vücud*” anlayışına göre, yegâne varlık Allah'tır.

cevlân: Gezinmek, dolaşmak.

Dalgıç bahrine girdim vücut şehrine vardım
Dürri sedefte gördüm cevheri kân içinde

Canı gördüm cananda aşkı gördüm meydanda
Âşıkların meydanı cümle bostan içinde

Hayran olarak kaldım şaşkın olarak daldım
Kendimi derde saldım buldum derman içinde

Hoca Ahmed'in canı hem cevherdir hem kânı
Her yer onun mekânı o lâ-mekân içinde.

bahr: Deniz, derya.

dür: Dürri, inci, cevher.

kân: Kaynak, menba, ocak.

lâ-mekân: Mekânsız, mekân dışı, Allah katı.

Aç Gözünü

Aç gözünü ey gâfil gider cümle yâr şimdi
Cihan köhne ribattır bilsen rehğüzâr şimdi

Gözün ışıġı ihsan kalbin kuvveti iman
Dünya vefâsız yalan gidersin nâçar şimdi

İbret gözlüğünü tak kabristana doğru bak
Dikenlikte cümle halk hasretle ağlar şimdi

Seherlerde kalk ağla ibadete bel bağla
İmanını pak sakla olursun abdâr şimdi

Dünyanın keyfinden geç sevgi kadehinden iç
Tümünden bir yola geç olup şehsüvâr şimdi

Hoca Ahmed ne izzet gece gündüz hep hasret
Seherlerde çek mihnet budur sana kâr şimdi.

ribat: Konak, han, kervansaray.

rehğüzâr: Geçit, geçilecek yer.

nâçar: Çaresiz.

abdâr: Zarif, güzel, hoş.

şehsüvâr: Binici, ata iyi binen.

Giderim

Ukbâ haberin duyup dünyayı kor giderim
Düştüm erler bahrine dünyayı kor giderim

Erenler dünya demez dünya gamını yemez
Hak'tan özge söylemez dünyayı kor giderim

Mûsa İmran kalmadı taht Süleyman kalmadı
Hekim Lokman kalmadı dünyayı kor giderim

Cahillere yâr imiş âkil kula bâr imiş
Dünya diyen zâr imiş dünyayı kor giderim

Hoca Ahmed Yesevî böyle dedi hikmeti
Duysun cihan milleti dünyayı kor giderim.

ukbâ: Ahiret, öbür dünya.

bahr: Deniz, derya.

özge: Başka, gayrı.

âkil: Akıllı.

bâr: Yük, ağırlık.

zâr: Ağlayan, inleyen.

Hâlim Ne Olur

Ey dostlarım ölsem ben bilmem hâlim ne olur
Kabre girip yatsam ben bilmem hâlim ne olur

Alıp kabre koysalar sonra dönüp gitseler
Sorgu sual etseler bilmem hâlim ne olur

Girse azgın bir yılan kalmaz bütün bir organ
Ne yaparım o zaman bilmem hâlim ne olur

Gelir bütün mûr u mâr bedenimi yaralar
Müşkil olur kâr u bâr bilmem hâlim ne olur

Eylemedim hiç sevap orda ne olur cevap
Kılsalar yüz bin azap bilmem hâlim ne olur

Gelse kıyâmet günü hazır olur halk kamu
Kıldığın amel hani bilmem hâlim ne olur

Hoca Ahmed sen bugün ibadet kıl Hakk’a sun
Deme sakın ömr uzun bilmem hâlim ne olur.

mûr u mâr: Karınca ve yılan, böcekler ve yılanlar.

müşkil: Zor, güç.

kâr u bâr: İş güç, meşguliyet.

kamu: Kamuğ, bütün, hep.

Anladım ki

Bu dünyada yaratılan mahlûklara
Şimdi bildim asla dirlik olmaz imiş
Bu ölümün şerbetidir acı şerbet
O bâdeden içmeyen kul kalmaz imiş

Kervan eğer göçer olsa azık alır
Kâr u zarar olduğunu o an bilir
Nevâlesiz yola giren yolda kalır
Yükün alıp yola giren kalmaz imiş

Yükün alıp yola giren merdan olur
Kılavuzsuz yola giren hayran olur
Yol rehberi yolu gören kervan olur
Yol görmeden yola revân olmaz imiş

Bu dünyada şâhım diye göğüs geren
Hem önüne kürsü koyup çadır kuran
Nice yıllar asker salıp atlar süren
Ecel gelse biri vefâ kılmaz imiş

bâde: Şarap, içki.

nevâle: Yiyecek, içecek, azık.

hayran: Şaşkın, şaşırmış.

Nice binler çeri yığan hanlar hani
Bu sözlerin her birisi mana kânı
Vefâsı yok vefâsızdır dünya tanı
Gâfil insan görüp ibret almaz imiş

Bu dünyayı isteyerek davâ kılan
Davaları bâtul olur sözü yalan
İnsanların dertlerine devâ kılan
Ecel gelse dermanını bilmez imiş

İnsan nice yaşar ise ölmesi var
Gözlerine kara toprak dolması var
Bu dünyaya sefer kılan gelmesi var
Ahirete sefer kılan gelmez imiş

Vakit varken kıymetini iyi bil sen
Ahiretin azığını burdan al sen
Hoca Ahmed iman üzre temiz ol sen
İman ile varan kullar ölmez imiş.

Kara Gündür

Kara gündür o saat ki bu dünyadan sefer kılsan
Kadın evlat mal u servet hepisinden güzer kılsan

Seni koymaz ecel asla nice hükmün geçer olsa
Hükmün ile şu âlemi eğer zîr ü zeber kılsan

Geldiğinde ölüm emri asker gibi bulur seni
Gazap ile alır canı her ne kadar hazer kılsan

İnsanların mezarını bulup gezdir nazarını
Ölülerden alıp ibret gerek bağrın yanar kılsan

İyilik et sen dâima sana bana kalmaz dünya
Kıyâmetin yüz suyuna gerek hûn-ı ciğer kılsan

Hoca Ahmed ma'siyetle hayatını zâyi etme
Lâyık olursun Hazret'e ibadeti seher kılsan.

güzer: Geçmek, geçiş.

zîr ü zeber: Alt üst.

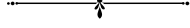
hazer: Sakınmak, kaçınmak.

nazar: Bakış.

hûn-ı ciğer: Ciğer kanı.

ma'siyet: İsyân, günah.

Şeksiz Bilin

Şeksiz bilin bu dünya kamu ilden geçer ya
Güvenme sen malına bir gün elden gider ya

Ana baba kardeşler nerde şimdi fikr eyle
Dört ayaklı tahta at bir gün sana yeter ya

Dünya için gam yeme Hak'tan özge söyleme
Haram lokma çiğneme sırat üzre tutar ya

Çoluk çocuk kardeşler yoldaş olmaz kimseler
Merdâne ol garip baş ömrün eser geçer ya

Hoca Ahmed tâat kıl ömrün bilmem nice yıl
Aslın toprak bunu bil yine ona gider ya.

şeksiz: Şüphesiz.

kamu: Kamuğ, bütün, hep.

özge: Başka, diğer.

Kim Ağlasın

Doldu ömür peymânesi ben değil de kim ağlasın
Şeytan gönül hemhânesi ben değil de kim ağlasın

Yok nasihat eyleyenim isyan ile doldu günüm
Böyle geçti ömrüm benim ben değil de kim ağlasın

Kur'an hattı görmez gözüüm âyet hadis değil sözüm
Kulum desen yalan özüm ben değil de kim ağlasın

Nefsim bana düşman olur her an tenden canım alır
Derdim devâ bulmaz kalır ben değil de kim ağlasın

Ölüm sundu bir cam şarap evi barkı kıldı harap
Vedâ eder cümle ahbab ben değil de kim ağlasın

Eyledim ben fîsk u fücür nasıl bulsun içim huzur
Gönlümde yoktur zerre nur ben değil de kim ağlasın

Hak Kerim'dir o Rahman'dır Hoca Ahmed bu ne gamdır
Perişanlık anbeandır ben değil de kim ağlasın.

peymâne: Büyük kadeh, şarap bardağı.

hemhâne: Aynı evde oturan, evdeş, eş.

fîsk u fücür: Hak yolundan ayrılmak, günahkârlık.

anbean: Vakit vakit, daima.

Cennet ile Cehennem

Cennet ile cehennem çekişirler beyan var
Cehennem der: üstünüm bende Firavn Hâman var

Cennet der ki: Ne dersin sözü bilmez söylersin
Sende Firavn bulunsun bende Yûsuf Kenan var

Cehennem der: Üstünüm cimri kullar bende var
Cimrilerin boynunda ateş almış urgan var

Cennet der ki: Üstünüm peygamberler bende var
Peygamberler önünde Kevser hûri gılman var

Cehennem der: Üstünüm Yehûd Tersâ bende var
Yehûd Tersâ önünde türlü azap figan var

Cennet der ki: Üstünüm mü'min kullar bende var
Mü'minlerin önünde türlü nimet ihsan var

Firavun: İlahlık iddiasında bulunarak Hz. Musa ile mücadele eden Mısır hükümdarı.

Hâman: Musa (a.s.) zamanındaki Mısır Firavun'un veziri.

Kenan: Hz. Yakub'un memleketi, Filistin.

Kevser: Cenneteki pınarlardan biri.

hûri: Cennet kızları.

gılman: Cenneteki hizmetçiler, bıyığı çıkmamış delikanlılar.

Yehûd: Yahudi.

Tersâ: Hristiyan, Nasrânî.

Cehennem der: Üstünüm zâlim kullar bende var
Zâlimleri bekleyen zehir zakkum ziyan var

Cennet der ki: Üstünüm âlim kullar bende var
Âlimlerin gönlünde âyet hadis Kur'an var

Cehennem der: Üstünüm münâfıklar bende var
Münâfıklar boynunda ateşten bir gerdan var

Cennet der ki: Üstünüm zâkir kullar bende var
Zâkirlerin gönlünde hem dilinde sübhan var

Cehennem der: Üstünüm namazsızlar bende var
Namazsızlar boynunda yılan ile çıyan var

Cennet der ki: Üstünüm dîdâr görmek bende var
Dîdârını görmeye Rahim adlı Rahman var

Cehennem orda kaldı cennetten özür kıldı
Hoca Ahmed ne bildi bildirici Yezdan var.

dîdâr: Yüz, güzellik, Allah'ın güzelliği.

Sübhan: Allah.

Yezdan: Zerdüşterde hayır ilahı; Allah.

Hoca Ahmed Yesevî Bize Ne Söylemektedir?

Ahmed Yesevî'nin yaşadığı dönemde Türkistan'da yoğun bir İslamlaşma hareketi ve tasavvuf cereyanı görülmekteydi. İlim müessesesi olan medreselerin yanında kurulan tekkeler tasavvufî hayatın yaşandığı merkezler konumundaydı. Mâ-verâünnehir bölgesini idaresinde tutan Büyük Selçuklular zayıflamış, civarda Harzemşahlar etkili olmaya başlamıştı. Bu şartlar içerisinde Hoca Ahmed Yesevî, söylediği hikmetlerle Orta Asya bozkırlarında yaşayan insanlar arasında büyük nüfuz kazanmış ve halk zümreleri onun etrafında kümelenmişti. Bunlar, İslam'a yeni girmiş son derece samimi Türklerdi ve Buhara, Semerkant, Horasan halkı gibi Arap ve Fars lisanına hakim değillerdi. Bu yüzden Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmesine rağmen onlara kendi dilleri olan Türkçe ile seslenmeyi tercih etti. Bununla birlikte İslam akîdelerini tasavvufî yorumuyla anlatması yani hikmetle formatlayarak sunması bölgenin kısa sürede İslamlaşmasını sağladı.

Onun hikmetleri incelendiğinde şeriatın esaslarından ilahî aşkın feyzine, aczini idrak ederek Allah'a yakarıştan Peygamber'in medhine, hulefâ-yi râşidinin övgüsünden İslam büyüklerinin vasıflarına, âşıkların faziletinden sahte sûfilerin eblehliğine, rüşvet alan hâkimlerin kötülüğünden yalan fetvâ veren müftülerin âkıbetine, dervişliğin meziyetlerinden

bilgisizliğin eleştirisine, garip yetimleri kollamanın güzelliğinden gönül kırmanın vebâline, tıbbî bilgilerden toplumsal verilere, seher vaktinin bereketinden ömrün kısalığına kadar muhtelif konuların işlendiği görülmektedir. Bazılarını ele almaya çalışalım.

Şeriata Bağlılık

Hoca Ahmed Yesevî, iyi bir medrese tahsili görmüş ehl-i sünnete tâbi bir Hanefî âlimidir. Dinî ilimlerin yanında tasavvufu da öğrenmiş ve bildiklerini çevresindekilere anlayabilecekleri bir şekilde aktarmaya çalışmıştır. Bu faaliyette tasavvufî yorumu esas almakla birlikte şeriata hükümlerine ters, halkın itikadını sarsacak imge ve imâlara yer vermemiştir. Onun amacı, âyet ve hadislerden yola çıkarak Orta Asya insanın gönlüne İslam'ın güzelliklerini nakşetmek olmuştur. Bir hikmette “âyet hadisi her kim söylese dinle” buyuran Yesevî, sözlerinin Kuran'ın yorumu ve hadislerin şerhi olduğunu “*Benim hikmetlerim fermân-ı Sübhan*” “*Benim hikmetlerim kân-ı hadistir*” gibi ifadelerle beyan etmektedir. Şeriata hükümlerine sadâkat, sünnet-i seniyyeye riâyet konusunda hassas olan mutasavvıf şair, *ikinci defter*¹⁶ (*yeni defter*) adını verdiği eserine “*Allah'ı anarak başlanmayan her anlamlı söz veya iş bereketsiz ve sonuçsuzdur*”¹⁷ hadisi gereğince besmeleyle başlamaktadır:

*Besmeleyle beyân ettim hikmeti
Taliplere inci mercan saçtım ben
Kanlar yutup katı çektim çileyi
Yeni defter sözlerini açtım ben.*

16 “İkinci defter” hakkında bilgi için bk. Bilal Kemikli, “Ahmed Yesevî ve Tasavvuf Edebiyatı” *Divan-ı Hikmet Sohbetleri*, edit.: Zülfikar Güngör (Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yay., 2018), 95. Ayrıca bk. Eraslan, *Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler*, 340-342.

17 İbn Hanbel, *Müsned*, muh. Ahmed M. Şakir (Kahire: Dâru'l-hadis, 1416/1995), 8: 395 (no: 8697).

Aşka Yöneliş

Şeriatın hükümlerine kuvvetlice bağlı olan Yesevî, ilâhî aşka şeriat kadar önem veren bir sûfî hüviyeti de taşımaktadır. İlim temelli hikmet dolu sözlerini aşkla süsleyen mutasavvıf şair, aşkı olgun insan olmanın en kestirme yolu olarak görmektedir. Ona göre; aşksız kulluk, taharetsiz yaşamaya benzer; aklın tahareti ahlâk, kalbin tahareti aşktır. Aşkın beslemediği ibadet kuru ve yavan, sevginin emzirmediği zühd anlayışı hoyrattır. Aşkı olmayan kişi derviş olamaz, insan bile değildir. Hükümü kâinâta şamil olan aşk, “*ben gizli bir hazineydim bilinmeyi sevdim bu yüzden kâinâtı yarattım*”¹⁸ ifadesinde görüldüğü gibi yaratılışın sebebi, varlığın özüdür. Aşık olmak aslında bu sırrın farkına vararak gelinen kaynağı aramaktır. Yesevî, bu arayış içerisinde olanları, âlemde hayran hayran gezmeleri, hû çekerek yanmaları ve “ey sevgili” nidasıyla dolaşmaları sebebiyle şöyle medh eder:

*On sekiz bin âlemde hayrân olan âşıklar
Bulamayıp cananı sersân olan âşıklar*

*Her an başı dönerek gözü halkı görerek
Hû hû diye yanarak külhân olan âşıklar*

*Bazen yüzü sararıp bazen yolunda garip
Tesbihleri “yâ habîb” cevân olan âşıklar*

Aşkı olmayanların âlemdeki umumî sırrın farkına varmalarının mümkün olmadığını düşünen mutasavvıf şair, “*Zâhid olma âbid olma âşık ol/Mihnet çekip aşk yoluna sâdik ol*”, “*Anladım ki yolda kaldı aşksızlar/O sebepten aşk dükkânı kurdum ben*” gibi mısralarla bizleri aşka çağırır. Fakat sonu mutlak güzele yani Allah’a varan bu yol, kutlu olduğu kadar meşakkatlidir. “*Gül aşkıyla gülşene bülbül oldum/Feryat eden türlü türlü dil oldum/Âşıklığı cümle işten zor bildim*” ve

18 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* (Beyrut: el-Mektebetü'l-asrıyye, 1427/2006), 2: 156 (no: 2016).

“Aşka düştün oda düştün kor oldun/Pervâneveş candan geçip
kül oldun/Derde doldun gama soldun lal oldun/Aşk dardını
sorar isen derman yok” dizelerinde bu husus anlatılmakta-
dır. Aşk yolunda geceleri uyumamak, sabahlara kadar gözyaşı
dökerek feryat etmek, kötülenmek, horlanmak ve sevgili için
candan vazgeçmek vardır. Rahatına düşkün olanlar, canını
cananından leziz bilenler, gâfil gezenler, sözü başka gönlü
başka olanlar kısacası dikensiz gül isteyenler bu yola hiç gir-
memelidirler.

*Bizden selam dostlara talep yâdın koymasın
Dîdâr talep edenler asla gâfil olmasın*

*Âşıklara melâmet horlanmak var dünyada
Dikensiz gül isteyen aşk yoluna girmesin*

Aşıklığı bütün vasıfların üstünde tutan Yesevî, bu uğurda her
türlü cefaya razıdır. “Âşık eyle çılgın eyle şeydâ kıl/Mecnun
eyle kamu ile rüsvâ kıl/Cemâline bu canımı fedâ kıl/Neyler
isen âşık eyle Allah’ım” sözleri bunu göstermektedir. Büyük
sûfi, bunun için gece gündüz kulluk etmeyi, sürekli gözyaşı
dökmeyi, ailesinden ve akrabalarından uzak kalmayı ve hat-
ta canını feda etmeyi saâdet bilmektedir. Çünkü ona göre;
“Can yurdunda âşık elem çekerse/On sekiz bin kamu âlem
gül olur”. Muhabbet bağına aşk çilesi çekilerek, aşk bâdesi
içilerek varılır. Burda muhabbet kadehinden içerek yüreği ya-
nanlar, ahirette kor ateşi ağzı ile saçar ve kudret ile yaratılan
cehennem ancak âşıkların narasından kaçır:

*Muhabbetin kadehinden içenler
Kor ateşi ağzı ile saçar dost*

*Kudret ile yaratılan cehennem
Âşıkların narasından kaçır dost*

Bununla birlikte Yesevî’nin nazarında daha önemlisi aşk va-
sıtasıyla dîdâr görmek (Allah’ın güzelliğini temâşa etmek)tir.

“Kul huwallah sübhanallah söylesem/Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi/Baştan başa hasretinle âh etsem/Görür müyüm dîdârını yâ Rabbi” ifadesiyle bu arzusunu mısralara döken büyük sûfi, ne âlimler gibi kitap ne sûfiler gibi mescit ne de vâizler gibi minber peşindedir. O, dünyanın gâfillere, ukbânın akıl sahiplerine, leylânın ise mecnunlara gerekli olduğunu düşünmektedir. Onun dilinde, gözünde, özünde Hak vardır. Cennet, hûri, kevser gibi bir isteği de yoktur. Tek muradının Allah olduğunu şöyle dile getirmektedir:

*Aşkın benden aldı beni cümle âlem bildi beni
Kaygım sensin tünü günü bana bir tek sen gereksin*

*Ne cennette gezineyim ne hûrları seyr eyleyim
Onu bunu ben neyleyim bana bir tek sen gereksin*

*Hoca Ahmed benim adım gece gündüz yanar odum
İki cihanda maksudum bana bir tek sen gereksin.*

İnsan Modeli

İnsan yaratılmışların en şerefli, Allah’ın yeryüzündeki halifesi ve kâinât ağacının meyvesidir. İnsan eğitilmeli ve düzeltilmelidir ki bütün dünya düzelsin. Bir mutasavvıf olarak insanı mizacına göre eğitmeyi hedefleyen Ahmed Yesevî, Orta Asya bozkırlarına sevgi tohumları serpmiş ve insan toprağını bir bahçıvan edasıyla ilmek ilmek işlemiştir. Hikmetlerine bakıldığında iyi insan ve kötü insan karakterleriyle karşılaşılır. İyi insan kısaca âşık olan, sâdık olan ve lâıyk olandır. Kötü insan ise kibirli, riyâkâr, menfaatini düşünen, bilgisiz, sırdan habersiz, söz anlamayan ve yalغان yani yalancı insandır. O, iyi insanı Hak yoluna girenler, Allah diyerek gidenler ve erenlerin izinde varlığından geçenler şeklinde tavsif ederken; kötü insanı dünya benim diyenler, cihan malı yiyenler, yalan fetvâ verenler, rüşvet alanlar ve haksız davâ kılanlar olarak betimler:

*Hak yoluna girenler Allah deyip gidenler
Erenlerin izinde varlığından geçmişler*

*Dünya benim diyenler cihan malı yiyenler
Leş kargası misâli haramlara batmışlar*

*Kadı imam olanlar haksız davâ kılanlar
Tıpkı eşek misâli yük altında kalmışlar*

*Mü'min kullar sâdıklar sıdkı ile duranlar
Dünyalığın sarf edip cennetlere varmışlar*

Olgun insan yetiştirme hedefinde olan sûfî şair, kelimelerle oynayarak şiir yazmayı değil, vecd hâlinde ulaştığı manaları terennüm etmeyi tercih eder. Şiir yazmaz, hikmet söyler. Hikmet, insanın yaratılışı ile ilgili sırları ortaya koyan yani insanın manasını anlatan şiirlerdir¹⁹. Bu yüzden Ahmed Yesevî sözlerine şiir dememiş, hikmet adını vermiştir. İnsanı merkeze aldığı hikmetlerinde iyi ve kötü insanı tasvir ederken yarılmalı bir dil kullanmak yerine “dostlarım, ey dostlar” gibi kucaklayıcı bir üslubu benimsemiştir. Hataları ve kusurları genelde kendi üzerinden anlatan Yesevî’nin nazarında insan, insan olduğu için değerlidir. Kâfir bile olsa incitilmemeli, birtakım reçetelerle yaratılış gayesine uygun bir konuma getirilmelidir. Bu hususta onun birinci rehberi, “On sekiz bin âleme server, otuz üç bin ashaba rehber olan Muhammed’dir”. Zira bütün üstün vasıfları muhtevi olan kutlu nebi, yoldan azan şaşkına hidâyetli, muhtaç olan herkese kifâyetlidir:

*On sekiz bin âleme server olan Muhammed
Otuz üç bin ashâba rehber olan Muhammed*

*Yoldan azan şaşkına hidâyetli Muhammed
Muhtaç olan herkese kifâyetli Muhammed*

19 Bilal Kemikli, “Ahmed Yesevî ve Tasavvuf Edebiyatı” *Divan-ı Hikmet Sohbetleri*, edit.: Zülfikar Güngör (Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yay., 2018), 98.

İnsan, fıtratına uygun olarak yaşamak istiyorsa, nebinin yolundan gitmeli, onun dostlarını dost edinmeli, “gördüğünde inanan Ebû Bekir Sıddık” gibi sâdık, “haksız bir iş görme-yen Ömer” gibi adâletli, “evinde şehadet mertebesine ulaşan Osman” gibi hayâlî ve “Hak arslanı Ali” gibi batılın karşısında güçlü olmalıdır. İnsan, “*el-fakru fahrî (fakirlik benim iftiharımdır)*” buyuran efendimiz gibi gariplerin gönlünü almalı, yetimleri arayıp bulmalı, gönlü kırıklara merhem, yolda kalmış mazlumlara yoldaş olmalı, senlik benlik güdenlerden uzaklaşmalıdır. *İyi insan, şeriatın gereklerini yetire getiren, peygamberin hayat tarzını şiar edinen kişidir. İyi insan, dünya malının peşinde koşan değil, gerçek güzelliğe âşık olan, aşkı-na sâdık olan ve sadakat göstererek Hakk’ın dergâhına lâıyk olandır. O, söz ile değil mana ile yaşmalıdır. Dünyayı terk etmeden Hakk’ı sevdim dememelidir. Dünya malına gönül vererek de Resul’e ümmet olduğunu iddia etmemelidir:*

*Şeriatte gerektir bu dünyayı terk etmek
Bırakmayan dünyayı Hakk’ı sevdim demesin*

*Hakikatte haramdır bir Hudâ’dan başkası
Mâsivâdan geçmeyen dîdâr arzu kılmasın*

*Bilin Resul Mustafa dünya malı sevmedi
Ümmet olan Resul’e dünya malı sevmesin*

Ahmed Yesevî, küçük yaşta yetim kalması, şehrinde ayrılarak garipliği tatması, sıkı bir riâyâzet hayatı geçirmesi, çocuğunu yitirmesi ve altmış üç yaşına gelince yer altına çekilmesi gibi yönlerden kendisi ile Hz. Peygamber arasında bir ilişki kurmuştur. O, Efendimiz gibi dünyanın her türlü cefasını hoş karşılamıştır. Fakat bilgisizlerden, söz anlamayanlardan, kibirli olanlardan, yalancı sûfilerden ve sahte âşıklardan son derece muzdariptir. Cahillerden “*Ey dostlarım yakın oldum cahile/Bağrım yanıp candan doyup öldüm ben/Doğru desem eğri yola sürükler/Kanlar yutup gam zehrine doydum ben*” diyerek şikâyet ederken; sahte âşığı “*Aşk davasını bana kılma*

ey âşık!/Âşık mısın yüreğinde figan yok/Can vermezsin muhabbetin şevkiyle/Boşa geçer bütün ömrün yalan yok” ifadesiyle uyarır. Özü ile sözü bir olmayanlar, bir gün mutlaka anlaşılacak; gerçek anlamda kulluk kılanlar aydın yüzlü olurken ameline güvenerek kibre düşen ve haram lokma yiyenler bir bir hesap verecektir:

*Ademoğlu ölesi yer altına giresi
Kim iyidir kim kötü orda mâlum olası*

*Burda özün bilenler Hakk’a kulluk kılanlar
Hak yoluna girenler aydın yüzlü olası*

*Kulluk bende diyenler amelini sayanlar
Haram lokma yiyenler bir bir hesap veresi*

Bir hikmette “Ademîde zerre mana olmazsa/Adam görüp sen ona adam deme” diyen büyük sûfiye göre; insanı değerli kılan sûret değil manadır. Ademoğlu kul olmak istiyorsa âlemdeki umumî sırrın künhüne vâkıf olmalıdır. Kul, muhabbet meydanına inmeli, marifet bostanına konmalı, ilâhî hakikatlerle ruhu kanmalı ve meveddet yani sevgi gülşeninde gül olmalıdır. Çünkü kul, hakikate ulaşmak için meşakkati göze alarak yola çıkan ve işin ehlinden mana sorup mana derendir:

*Hoca Ahmed zahmet ile yola gir
Kulu görsen kulu olup mana sor*

*Hakikatin gülşeninden mana der
Mana sorup mana deren kul olur*

Tarikat Telâkkisi

Gönül eğitimi olarak bilenen tasavvuf, insanı tanıma ve mizacına uygun olarak eğitme faaliyetidir. Bir başka deyişle bir bahçıvan gözüyle tohumu tanıma ve çiçeği sevdiği toprakta yetiştirme sanatıdır. Bunun muhtelif yöntemleri vardır ki

buna tarikat denilmektedir. Yolların çokluğu insanın fıtratına muvafık olandır. Kübreviyye tarikatının kurucusu Necmeddin-i Kübra'nın (ö. 618/1221) söylediği gibi “Allah’a giden yollar yaratılmışların nefesleri sayısındadır”²⁰. Yesevîlik yolunun bânisi olan Ahmed Yesevî’ye göre tarikata girmek, “pîr eteği tutmak” önemlidir. Fakat öncelikle şeriâtın gerekleri yerine getirilmelidir. “*Tarikata şeriatsız girenlerin/Şeytan gelir imanını alır imiş*” diyen büyük sûfi, tarikatta şeriatsız söz edilmediğini hatırlatırken; tarikat davası güdenlerin ilk adımı şeriata koymaları gerektiğini şu şekilde vurgulamaktadır:

Her kim kılssa tarikatın davâsını

İlk adımı şeriata koymak gerek

Şeriâtın işlerini tamam edip

Ondan sonra bu davâyı kılmak gerek

Şeriâtın gereklerini yerine getiren kişi, irâde sahibi, yetkin bir mürşitten icâzetli, doğru dürüst ve kerâmetli bir erenin eteğini tutmalıdır. Çünkü irâdesiz, icâzetsiz kişiden mürşit olmaz. Öyle kişi, tarikatın yollarını bilmez, tâlibe hiçbir fayda sağlamadığı gibi zarar verir. Böylesinden bucak bucak kaçmak gerekir. Bir hikmetinde “*Pîr-i muğan hak Mustafa biliniz*” buyuran Ahmed Yesevî’ye göre; olgun insan olmak için ne tek başına şariat yeterlidir ne de tarikat. Gerek şariat gerekse tarikat, hakikate ulaşma yolunda birer vasıttır. Tasavvufa gönül veren kişi, şeriâtın işlerini tamam ederek tarikat yoluna girmeli, marifetin metaından almalı ve hakikate ulaşmaya çalışmalıdır. Gösteriş meraklısı, kibirli, marifeti kendisinden bilen ve küçük bir sırra mazhar olduğunda hemen kemâle erdiğini düşünen kişiden derviş olmaz. Yesevî, dervişi şu şekilde tasvir eder:

Yol üstünde oturup yolu soran dervişler

Ukbâdan haber duyup yola giren dervişler

20 Mustafa Kara, “Tasavvuf: Gönül ve Ahlâk Eğitimi” *Divan-ı Hikmet Sohbetleri*, edit.: Zülfikar Güngör (Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yay., 2018), 70.

*Hırkaları eĝninde yüz bin ayân gönlünde
İki cihan beyninde ukbâ diyen dervişler*

*Sırra erip söylerler dile hikmet dizerler
Aşk ile can gizlerler rengi solan dervişler*

Acziyet Algısı

Acziyet, hikmetlerde geniş yer tutan temalardan biridir. Esasen altmış üç yaşına gelince yer altına inmesi, Yesevî'nin ne derece bir acziyet algısı içerisinde olduğunu anlatmaya kâfidir. Hz. Peygamber'den daha uzun yaşamayı kendisine reva görmeyen ve ölümlü bir varlık olduğunun şuurunda olan mutasavvıf şair, “*Bendesin sen Kul Ahmed nefş elinde emanet*” “*Hoca Ahmed fakirim günahımı okurum*” gibi dizelerle acziyetini ifade etmektedir. “*Gelse kıyamet günü hazır olur halk kamu/Kıldığın amel hani bilmem hâlim ne olur*” diyerek de amellere asla güvenilmemesi gerektiğini belirtmektedir. O, bilir ki “Allah'ın merhameti olmadan hiç kimse cennete giremez”. Ancak mü'min, korku ile ümit arasında olandır. Günahlarının çokluğu ve amelinin yetersizliğinden yakınan Yesevî de korku ile ümit arasında gidip gelmektedir. Bu hâletini, Allah'ın Kahhar ve Rahman isimlerini birlikte zikretmek suretiyle şöyle ortaya koymaktadır:

*Kahhar adlı kahrından korkup ağlar Kul Ahmed
Rahman adlı rahmindan ümit bulur Kul Ahmed*

*Günahım çok Allah'ım bağışla sen günahım
Bütün kullar içinde âsi kuldur Kul Ahmed*

Bir başka hikmette “*Rahim Mevlâ rahmetinle yâd eyle/Hangi yüzle huzuruna varayım*” mısralarıyla yakarıшта bulunan büyük sûfiye göre; insan günahkârdır, isyankârdır ama nihayetinde gidecek başka yeri, başka sığınağı yoktur. İşlediği bir hatadan dolayı annesinden korkup yine annesinin sinesine

sığınan bir yavru misali Allah'tan korkarak yine Allah'ın rahmetine sığınır. “*Can verirken kul nâçar kolay eyle yâ Cebbar/ Senden özge kimim var neylerim ben Allah'ım*” ifadesinde bu net bir şekilde görülmektedir. Yesevî, “*Rahmetim gazabımı geçti*” buyuran Mevlâ'nın rahmetinin sınırsız olduğunu bildiğinden ümidini asla yitirmez. Hikmetlerinde seher vaktinin feyiz ve bereketinden sıkça söz eden mutasavvıf şair, yine seherde acziyet libasına bürünerek Rahman Rabb'ine şu beyitlerle yakarıшта bulunur:

*Rahman Rabbim rahmeti gönder bize seherde
Düşüm isyan lahdine yardım eyle seherde*

*Ümit ile yüz sürdüm dergâhına Allah'ım
Günahkârım isyankâr selâmet ver seherde*

*Garibim hem kimsesiz biçâyem hem fakir
Senden başka kimim var rahmet eyle seherde*

Pişmanlık

Hikmetlerde önemle vurgulanan hususlardan biri de ömür sermayesinin gerektiği gibi değerlendirilememesi ve bundan duyulan pişmanlıktır. Kendisini kâr elde edemeden göçen bir kervana benzeten Yesevî, ömrünün gaflet içerisinde geçtiğinden, dünya telaşına kapılarak asıl vazifesini unuttuğundan, günahlardan uzaklaşmadığından, aşk şarabını tadamadan ölüm şerbetini içmek durumunda kaldığından, gözlerinde fer dizlerinde derman kalmadığı zaman aklının başına geldiğinden bahseder. Genelde ölüm temasının işlendiği bu hikmetlerde bir yakarış üslubu ve teslimiyet söz konusudur. Günahlarının temizlenmesi ümidiyle çâreyi ağlamakta bulan mutasavvıf şair, pişmanlığını şöyle dile getirir:

*Doldu ömür peymânesi ben değil de kim ağlasın
Şeytan gönül hemhânesi ben değil de kim ağlasın*

*Yok nasihat eyleyenim isyan ile doldu günüm
Böyle geçti ömrüm benim ben değil de kim ağlasın.*

Sonuç yerine

Türkçenin kurucu şahsiyetlerinden olan Hoca Ahmed Yesevî, inandığı ve tecrübe ettiği hakikatleri, çevresindeki insanlara uygun bir dille aktarmak istemiş ve bu yüzden didaktik şiirler söylemiştir. Hikmet denilen bu manzumeler tarih boyunca geniş bir coğrafyada büyük hizmetler görmüştür. Büyük tesirler bırakan Yesevî hikmetleri, eğitici yönünün ön planda olması yönüyle genelde basit, kuru manzumeler olarak algılanmış ve bu kanaat bir an'ane gibi yıllarca süregelmiştir. Oysa hikmetler, söylendiği gibi tamamen basit, kuru ve edebî değerden yoksun manzumeler değildir. Yûnus'ta gördüğümüz edaya sahip bazı hikmetler vardır ki tasavvufî halk edebiyatının güzel örneklerinden sayılır. Meselâ; vahdet konulu şu beyitlerin edebî değerden yoksun olduğunu söylemek kolay olmasa gerektir:

*Vahdet küpü açıldı meyhâneye girsem ben
Bir câm içip şu meyden mest ü hayrân olsam ben*

*İnsanlığın bağrını şevk ateşi yandırdı
Vahdâniyet deryâsı nerde diye sorsam ben*

*O deryânın mevcinden değme dalgıç dür almaz
Candan geçip dür için bahr içine dalsam ben*

*Kul Ahmed'in küpünde muhabbetin şarabı
Âşıklara şu meyden muradımca versem ben.*

Kaynakça

- Aclûnî. *Keşfü'l-hafâ ve Muzîlü'l-ilbâs*. Beyrut: el-Mektebetü'l-asrıyye, 1427/2006.
- Albayrak, Nurettin. *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: L&M Yayınları, 2004.
- Ayvalı, Ramazan. “Pakistan’da Neşredilen Bir Esere Göre Ahmed Yesevî”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Konya: 1997, s. 3, (5-10).
- Bakiler, Yavuz Bülent. *Sözün Doğrusu 1*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2006.
- Banarlı, Nihat Sâmî. *Türkçe’nin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1999.
- Bice, Hayati. *Hoca Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet*. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca Türkçe Asiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2011.
- Eraslan, Kemal. *Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet’ten Seçmeler*. Ankara: KB Yayınları, 1991.
- Eraslan, Kemal. “Ahmed Yesevî”. *Erdem Dergisi Hoca Ahmed Yesevî Özel Sayısı*. Ankara: 1995, 7 (21), (799-819).
- Fazlıoğlu, İhsan. “Hakikatli ve Siyasetli İnsan Olmanın İmkânı: İşk Sıdk ve Liyâkat Kavramları Açısından Bir Modelleme Denemesi”. *Divan-ı Hikmet Sohbetleri*. edit.: Zülfikar Güngör. Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, 2018, (53-65).

- İbn Hanbel. *Müsned*. muh.: Ahmed M. Şakir. Kahire: Dâru'l-hadis, 1416/1995.
- Kara, Mustafa. "Tasavvuf: Gönül ve Ahlâk Eğitimi". *Divan-ı Hikmet Sohbetleri*. edit.: Zülfikar Güngör. Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, 2018, (67-77).
- Kemikli, Bilal. *Şiir ve Hikmet (Sûfi Şairin İzinde)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017.
- Kemikli, Bilal. *Sûfi Aşk ve Ölüm*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017.
- Kemikli, Bilal. *Sûfi Şairin İzinde Şiir ve İrfan*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011.
- Kemikli, Bilal. "Ahmed Yesevî ve Tasavvuf Edebiyatı". *Divan-ı Hikmet Sohbetleri*. edit.: Zülfikar Güngör. Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, 2018, (91-103).
- Kılıç, Mahmut E. "Ahmed Yesevî ve Hikmet Geleneği". *Divan-ı Hikmet Sohbetleri*. edit.: Zülfikar Güngör. Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, 2018, (21-35).
- Köprülü, Fuad. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: DİB Yayınları, 1991.
- Meriç, Cemil. *Bu Ülke*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Onay, Ahmet Talat. *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.
- Ögke, Ahmet. "Ahmed-i Yesevî'de İlâhi Aşk". *Diyanet İlmî Dergi Hoca Ahmed Yesevî (Özel Sayı)*. Ankara: DİB Yayınları, Ekim-Kasım-Aralık 2016, c. 52, s. 4, (93-111).
- Özköse, Kadir. *Anadolu Tasavvuf Önderleri*. İstanbul: Mavi Yayıncılık, 2016.
- Özköse, Kadir. "Ahmed Yesevî'nin Hikmetlerinde Aşk Terennümü". *Diyanet İlmî Dergi Hoca Ahmed Yesevî (Özel Sayı)*. Ankara: DİB Yayınları, Ekim-Kasım-Aralık 2016, c. 52, s. 4, (11-28).
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyatı, 2000.
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006.
- Şener, H. İbrahim - Yıldız, Alim. *Türk-İslam Edebiyatı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011.

- Şengün, Necdet. “Divan-ı Hikmet’te Dil Anlatım ve Muhteva Hususiyetleri”. *Diyanet İlmî Dergi Hoca Ahmed Yesevî (Özel Sayı)*. Ankara: DİB Yayınları, Ekim-Kasım-Aralık 2016, c. 52, s. 4, (129-146).
- Tatçı, Mustafa. “Ahmed Yesevî ve Etkileri”. *Divan-ı Hikmet Sohbetleri*. edit.: Zülfikar Güngör. Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, 2018, (79-89).
- Tatçı, Mustafa (edit.) *UNESCO 2016 Hoca Ahmed Yesevî Yılı Anısına Divan-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevî*. Ankara: Merkez Repro Basım Yayın Ltd. Şti., 2016.
- Tatçı, Mustafa. *Yûnus Emre Divan ve Risâletü’n-Nushiyye*. İstanbul: H Yayınları, 2008.
- Tosun, Cemal. “Hoca Ahmed-i Yesevî’nin Divan-ı Hikmet’inde Eğitim”. *Diyanet İlmî Dergi Hoca Ahmed Yesevî (Özel Sayı)*. Ankara: DİB Yayınları, Ekim-Kasım-Aralık 2016, c. 52, s. 4, (147-167).
- Tosun, Necdet (edit.) *Ahmed Yesevî (UNESCO 2016 Hoca Ahmed Yesevî Yılı Anısına)*. Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Tosun, Necdet (edit.) *Hoca Ahmed Yesevî Seçme Makaleler*. Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2005.
- Uyanık, Mevlüt. “Yeni Bir Türk-İslam Medeniyeti Tasavvuru İçin Hoca Ahmed-i Yesevî ve Yönteminin Önemi”. *Diyanet İlmî Dergi Hoca Ahmed Yesevî (Özel Sayı)*. Ankara: DİB Yayınları, Ekim-Kasım-Aralık 2016, c. 52, s. 4, (191-213).
- Yıldız, Alim. *Şiirin Gölgesinde*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011.
- Yıldız, Alim. *Geleneğin İzinde*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2013.

